

ПРОЕКТ

**СТРАТЕГІЯ
ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО
РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ
ДО 2020 РОКУ**

Одеса – 2011

Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року розроблена на виконання Доручення Президента України, рішення розширеного засідання регіонального комітету з економічних реформ від 17 лютого 2011 року та розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації «Про затвердження плану заходів із виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2011р» від 29 березня 2011 року № 214/А-2011.

Розроблена Стратегія базується на положеннях Закону України «Про стимулювання розвитку регіонів», який визначив основні підходи щодо розробки та прийняття стратегії регіонального розвитку.

При підготовці Стратегії використовувалися напрацювання вітчизняних і закордонних учених, аналітично-прогнозні матеріали Одеської обласної державної адміністрації.

ЗМІСТ

РЕЗЮМЕ	4
Розділ 1. Загальні положення	8
Розділ 2. Тенденції соціально-економічного розвитку Одеської області	11
2.1. Загальна характеристика регіону.....	11
2.2. Природно-ресурсний потенціал	13
2.3. Особливості соціально-економічного розвитку.....	15
2.4. Ділова активність та рівень життя населення	38
Розділ 3. SWOT-аналіз конкурентних переваг та обмежень перспективного розвитку регіону	42
Розділ 4. Можливі сценарії розвитку Одеської області	48
Розділ 5. Стратегічні цілі та задачі соціально-економічного розвитку регіону	53
5.1. Розбудова сучасної індустрії.....	53
5.2. Розвиток високопродуктивного агропромислового виробництва	56
5.3. Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури	59
5.4. Якісний розвиток туристично-рекреаційної сфери.....	62
5.5. Розбудова інфраструктури соціальної сфери та забезпечення нової якості життя населення.....	65
Розділ 6. Організаційно-інституціональні механізми реалізації Стратегії	71
Розділ 7. Етапи реалізації Стратегії	76
Розділ 8. Моніторинг і оцінка реалізації Стратегії	80
Список використаних джерел.....	84

РЕЗЮМЕ

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України зі значним транспортним, промисловим, аграрним, науково-технічним, туристичним потенціалом.

ОДЕСЬКА ОБЛАСТЬ 2020 – це економічно самодостатній,

рекреаційно-туристичний приморський і прикордонний регіон України із збереженими та примноженими унікальною природою, історико-архітектурною спадщиною, з високою освіченістю та духовністю громадян. Регіон, в

якому забезпечуються і підтримуються: сталий розвиток, рівні можливості для всіх мешканців та безпека їх життєдіяльності, міжнаціональна злагода, гармонія між містом і селом, розвиток підприємництва та дружні і взаємовигідні зв'язки із сусідніми областями та країнами.

Сценарій розвитку, що передбачає реалізацію «Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року», базується на ефективному використанні потенціалу регіону.

Стратегічна мета розвитку Одеської області – підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення на підставі сталого соціально-економічного розвитку регіону, посилення конкурентних позицій регіону.

Досягнення окресленого бачення майбутнього Одеської області передбачає реалізацію комплексу стратегічних цілей в межах таких пріоритетних напрямків економічного та соціального розвитку регіону.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ

ПРІОРИТЕТ 1 *Розбудова сучасної індустрії*

- Відновлення виробничого потенціалу
- Досягнення 5-6 рівнів технологічного укладу
- Впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку індустрії

ПРІОРИТЕТ 2 *Розвиток високопродуктивного агропромислового виробництва*

- Стабільне зростання виробництва продукції тваринництва, у першу чергу молочного скотарства
- Ефективне функціонування агропромислового комплексу
- Розвиток ринкової інфраструктури в аграрній сфері

ПРІОРИТЕТ 3 *Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури*

- Створення сучасної мережі автомобільних доріг загального користування
- Модернізація та подальша розбудова портового господарства
- Орієнтованість транспортної інфраструктури на обслуговування туристських потоків
- Розвиток транзитного потенціалу

ПРІОРИТЕТ 4
*Якісний розвиток
туристично-
рекреаційної сфери*

- Підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту
- Раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону
- Розвиток регіональної інформаційної інфраструктури щодо туристичних та рекреаційних послуг

ПРІОРИТЕТ 5
Розбудова інфраструктури соціальної сфери та досягнення нової якості життя населення

- Розвиток сучасної високоякісної освіти
- Підвищення якості та доступності медичних послуг
- Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини
- Реформування житлово-комунальної сфери та підвищення якості комунальних послуг
- Формування активного бізнес-середовища

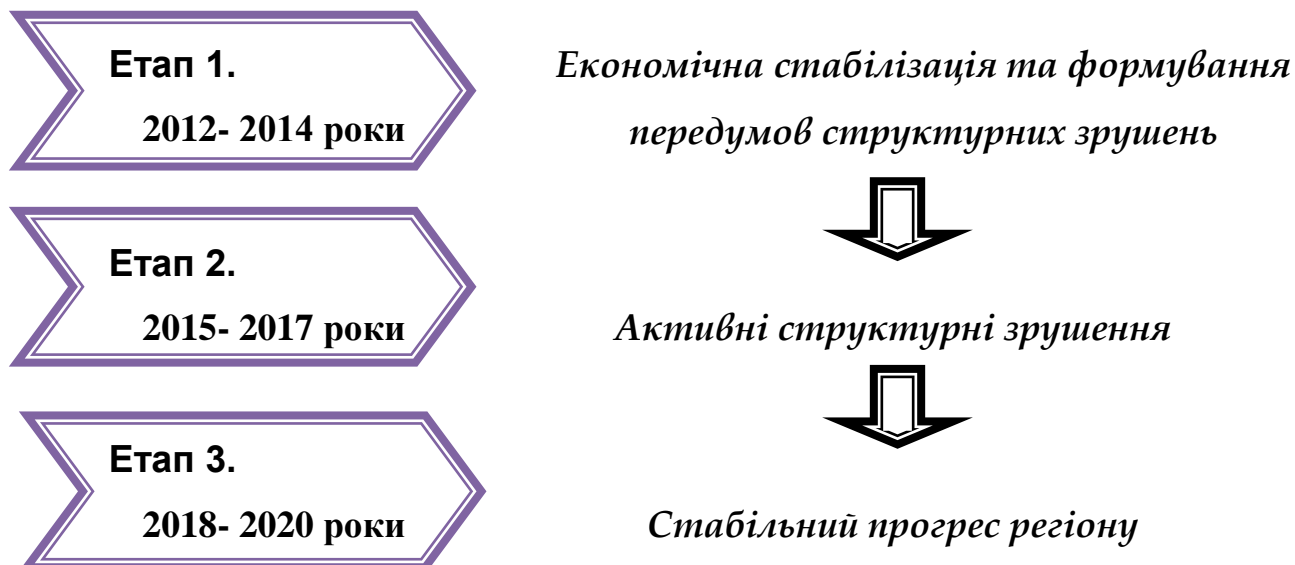
Безпосередніми виконавцями завдань, які пов'язані із впровадженням на практиці положень стратегії, є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування Одеської області. Їх діяльність полягатиме у створенні умов для стимулювання та спрямування дій суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності відповідно до Стратегічних цілей, пріоритетів та завдань.

Впровадження стратегії відбуватиметься шляхом розробки та реалізації на її базі комплексу програмних та нормативних документів, зокрема, щорічних програм економічного та соціального розвитку Одеської області, стратегій розвитку міст та районів Одеської області. Для забезпечення реалізації окремих напрямів Стратегії розроблятимуться цільові обласні програми розвитку

окремих галузей виробництва та соціальної сфери, які мають перетворитися на дієвий інструмент регіональної політики шляхом їх спрямування на цільове розв'язання системних проблем регіону.

Реалізація стратегії передбачає три етапи:

Реалізація Стратегії забезпечить поліпшення соціальної та економічної ситуації в області. **Базовою умовою для цього стане суттєвий приплив інвестицій (щорічне збільшення на 6-8%). Очікуване зростання валового регіонального продукту становитиме 5-6% на рік.**

Підвищення життєздатності економіки області приведе до підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення регіону.

Розділ 1.

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стратегія економічного та соціально розвитку Одеської області до 2020 року (далі – Стратегія) розроблена на виконання доручення Президента України, рішення розширеного засідання регіонального комітету з економічних реформ від 17 лютого 2011 року за результатами візиту Президента України та розпорядження голови Одеської обласної державної адміністрації від 29.03.2011р. № 214/А-2011.

Нормативно-правою базою для розроблення Стратегії є Конституція України, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні», «Про місцеві державні адміністрації», «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України», «Про стимулювання розвитку регіонів», Постанови Кабінету Міністрів України № 621 від 26 квітня 2003 року «Про розробку прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку і складання проекту державного бюджету», наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» №224 від 29 липня 2002 року та інші нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади та Одеської обласної державної адміністрації.

В умовах децентралізації владних повноважень та посилення ролі регіонів розробка стратегічних напрямків економічного та соціального розвитку області до 2020 року набуває величезного значення як для Одеської області, так і для України в цілому.

Гостра необхідність здійснення радикальних структурних перетворень економіки області за рахунок модернізації виробництв з впровадженням новітніх технологій, розширення внутрішнього ринку і розвитку його

інфраструктури, нарощування експорту, активізації інвестиційних процесів, створення умов для вільного обігу капіталу, активних реформ у найперспективніших секторах економіки обумовила потребу підготовки та прийняття Стратегії.

Мета розробки Стратегії полягає у визначенні цілей, завдань, пріоритетів і напрямків сталого економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020 року з урахуванням потреб і інтересів мешканців регіону.

Стратегія визначає головну мету економічного та соціального розвитку області – *перетворення Одещини в конкурентоспроможний інвестиційно привабливий регіон з високим рівнем життя населення та умовами для гармонійного розвитку особистості.*

Досягнення стратегічної мети передбачає:

- скорочення диспропорцій у соціальних показниках районів та міст області, у тому числі заробітній платі;
- збільшення обсягу інвестицій в основний капітал при одночасному зниженні диспропорцій за цим показником між галузями, районами та містами області;
- створення умов для сталого розвитку міст та районів, підвищення рівня життя населення, подолання бідності, формування середнього класу на основі підвищення економічного потенціалу регіонів;
- забезпечення дотримання визначених державних соціальних гарантій стосовно кожного громадянина незалежно від місця його проживання;

-
- розширення фінансово-економічних можливостей територіальних громад, посилення мотивації органів місцевого самоврядування щодо зміцнення місцевих бюджетів;
  - зміцнення матеріальної бази органів місцевого самоврядування та підвищення їх ресурсного забезпечення.

Стратегія не визначає конкретні напрямки діяльності обласної та місцевої влади в тому, що стосується поліпшення умов і забезпечення розвитку регіону, але чітко вказує на те, що органи місцевого самоврядування та виконавчої влади відіграють ключову роль у визначенні напрямків розвитку регіону. Саме вони повинні прагнути підвищення ефективності використання потенціалу регіону, забезпечувати умови для його розбудови, усунення перешкод на шляху досягнення стратегічних пріоритетів.

Стратегія розглядається як плановий документ найвищого рівня в регіоні, а отже, її реалізація вимагає зосередження відповідних ресурсів. Очікується, що зусилля владних структур, громадськості, наукових кіл будуть націлені на успішну реалізацію передбачених стратегією пріоритетів та заходів.

РОЗДІЛ 2.

ТЕНДЕНЦІЇ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика регіону

Географічне розташування

Одеська область – найбільша за площею область України (її територія складає 33,3 тис. кв. км – 5,5% території України) розташована на крайньому південному заході України, вздовж державних кордонів з Республікою Молдова та Румунією. На півночі межує з Вінницькою областю, на північному сході – з

Кіровоградською, на сході – з Миколаївською областю, на півдні та південному сході омивається водами Чорного моря.

Область розташована на перехресті міжнародних транспортних магістралей із півночі на південь та із заходу на схід, що визначає певним чином спеціалізацію регіону та пріоритети його розвитку.

Ландшафтні особливості рельєфу, характеристика ґрунтів, гідрологія

Територія області розміщена переважно у степовій, частково – лісостеповій природних зонах. Це визначає її високий агровиробничий потенціал та багаті рекреаційні ресурси. Таке положення, разом з тим, зумовлює і негативні риси природи краю, зокрема його маловодність та малу лісистість.

В цілому рівнинний рельєф території сприяє інтенсивному господарському освоєнню краю.

Положення Одеської області в степовій і лісостеповій ландшафтних зонах зумовило суцільне поширення чорноземних різновидів ґрунтів. В цілому чорноземні ґрунти області мають високу родючість і становлять головне природне багатство краю.

Територією Одещини протікають 225 річок, всі вони належать басейну Чорного моря. Живлення річок переважно дощове та снігове з весняною повінню. Інший характер живлення має Дністер, який бере свій початок у Карпатах. В області багато малих річок, які влітку пересихають. У зв'язку з маловодністю малих річок дуже гостро стоїть проблема їх екологічного захисту та очищення.

В заплавах Дунаю та Дністра розташовані великі прісноводні озера: Кагул, Ялпуг, Катлабуг, Китай, Кучурган, Саф'ян. В межах області розміщені 15 лиманів, що займають пониззя великих річкових долин. Найбільшими серед них є Дністровський, Тилігульський, Аджалицький (Григорівський), Великий Аджалицький, Дофінівський, Куяльницький, Хаджибейський, Сухий, Будацький, Бурнас, Алібей, Шагани, Сасик.

Морське мілководдя, що прилягає до узбережжя, називають шельфом. В межах області близько 40 тис. кв. км морського шельфу з глибинами від 0 до 180 м.

Підземні води поширені на всій території області і залягають переважно на глибинах від 3 до 10 м від поверхні землі. Загальні запаси ґрунтових вод на Одещині обмежені і потребують суворого контролю щодо їх забору та використання.

Кліматичні умови

Клімат Одещини помірно-континентальний з жарким сухим літом, м'якою малосніжною нестійкою зимою. Абсолютні максимуми температур сягають +35° і більше, мінімуми – до -25° і нижче.

Головна негативна характеристика клімату Одещини щодо умов розвитку сільського господарства – це посушливість. Серед несприятливих кліматичних явищ для Одещини характерні суховії (гарячі вітри) та пилові бурі, грози, град, посухи, на морському узбережжі – тумани.

Адміністративний поділ

До складу Одеської області станом на 01.01.2011р. входять 26 адміністративних районів, 19 міст, у тому числі 7 – обласного значення, 33 селища міського типу, 439 сільських рад, 1125 сільських населених пунктів.

Екологічна ситуація

На території Одещини склалася напружена екологічна ситуація, яка негативно впливає на здоров'я населення. В області спостерігається достатньо високий рівень захворюваності населення, помітно вищий від середніх показників по Україні. За рівнем забруднення природного середовища область наближається до таких промислових регіонів України, як Донбас та Придніпров'я. Зокрема, Одеса входить до міст України з найбільшими викидами шкідливих речовин в атмосферне повітря, морська вода біля берегів Одеси суттєво забруднена.

Актуальною для регіону залишається проблема збирання та утилізації промислових і побутових відходів.

Гострою соціальною проблемою є водопостачання сіл і міст регіону та покращення якості питної води.

2.2. Природно-ресурсний потенціал

Одещина відносно бідна природними ресурсами, її частка у природно-ресурсному потенціалі України становить лише 3,7%. Разом з тим область має значні земельні ресурси, виділяється своїм рекреаційним потенціалом (клімат, море, лікувальні грязі, мінеральні джерела, ропа лиманів і моря), біологічними ресурсами моря, лиманів, великих річок, високоцінними біосферними ресурсами, представленими унікальними і своєрідними природними

комплексами (плавні, коси, пересипи), екосистемами та біоценозами.

За експертними оцінками [21, с. 24] компонентна структура природно-ресурсного потенціалу області, який являє собою загальну (сумарну) оцінку (бальну чи грошову) усіх наявних на даній території видів ресурсів представлена у таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Природно-ресурсний потенціал Одеської області

Складові потенціалу	Частка природних ресурсів, %
Мінеральні ресурси	1,8
Водні ресурси	11,1
Земельні ресурси	71,8
Рослинні ресурси	1,3
Фауністичні ресурси	0,5
Рекреаційні ресурси	13,5
Разом	100,0

Як видно з таблиці 2.1, головним природним багатством Одещини є земельні ресурси, частка яких перевищує у природно-ресурсному потенціалі області 71%.

Територія земельного фонду області станом на 01.01.11р. становила 3331,3 тис. га, у т. ч.: сільськогосподарські угіддя - 2662,3 тис. га, із них рілля - 2068,6 тис. га; ліси та інші лісо вкриті площі - 223,9 тис. га; забудовані землі - 128,5 тис. га; землі водного фонду - 211,8 тис. га; інші землі - 104,8 тис. га.

Частка рекреаційних та водних ресурсів у загальній оцінці природних ресурсів області становить відповідно 13,5% та 11,1%. Натомість мінерально-сировинна база області обмежена, як за видами та кількістю ресурсів, так і за їх запасами. В області практично відсутні родовища корисних копалин, які визначають сировинний напрямок розвитку економіки, в першу чергу, паливно-енергетичної та металургійної промисловості.

Головне місце серед мінеральних ресурсів займають запаси сировини для промисловості будівельних матеріалів (пісок, вапняк, глина, граніт) та підземні мінеральні води. Найбільш відома лікувальна хлоридно-натрієва мінеральна

вода "Куяльник", видобуток якої ведеться в межах Одеського промвузла. Столові слабо мінералізовані води видобуваються в містах Ізмаїл, Балта, Білгород-Дністровський, смт. Красні Окни та інших.

Розвідані попередньо чи оцінені прогнозно понад 160 родовищ твердих корисних копалин (піски, суглинки, гравій, галька, граніти, вапняк, нафта, природний газ, залізна руда, фосфорити, кольорові метали, золото, кам'яне та буре вугілля, лікувальні грязі та інш.).

2.3. Особливості соціально-економічного розвитку

Одним із основних узагальнюючих показників, який характеризує економічне становище регіону, є валовий регіональний продукт (ВРП). Зміни ВРП за роками представлені у таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Валовий регіональний продукт

Показники	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р. (очікувані)
Валовий регіональний продукт у фактичних цінах - всього, млн. грн.	24898	33116	46994	48647	50128
Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу, у фактичних цінах, грн.	10379	13827	19638	20341	22469
Валовий регіональний продукт у порівняльних цінах, у % до попереднього року	103,5	106,3	111,9	86,8	103,0

У 2010 р. по відношенню до 2009 р. очікується зростання ВРП на 3%.

Промисловість

Галузь відіграє значну роль у структурі реального сектору економіки регіону. Сучасна структура промисловості області формується під впливом приморського положення Одещини, її високого агровиробничого потенціалу.

Приморське положення та наявність потужних портів зумовили розвиток галузей, що обслуговують морський транспорт, портове господарство.

Основними галузями, що формують структуру промислового виробництва області, є виробництво продуктів нафтопереробки, харчова, хімічна, нафтохімічна промисловість та машинобудування (див. табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Обсяги реалізованої промислової продукції (робіт, послуг)

(у діючих цінах відповідного року)

Галузі промисловості	2006р.		2008р.		2009р.		2010р.	
	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%	млн. грн.	%
Промисловість	14231,5	100	30662,4	100	26469,1	100	28480,1	100
Добувна промисловість	13,2	0,1	23,4	0,1	23,5	0,1	16,1	0,1
Переробна промисловість з неї	12261,4	86,1	27329,6	89,1	22652,3	85,6	24104,6	84,6
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	3581,1	25,2	5226,8	17,0	7151,9	27,0	7472,3	26,2
Легка промисловість	71,0	0,5	154,0	0,5	152,2	0,6	113,0	0,4
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини, крім меблів	39,5	0,3	56,1	0,2	59,5	0,2	53,9	0,2
Целюлозно-паперове виробництво; видавнича діяльність	218,3	1,5	317,3	1,0	306,3	1,2	255,6	0,9
Виробництво коксу, продуктів нафтоперероблення	4312,2	30,3	7726,9	25,2	7067,3	26,7	6835,2	24,0
Хімічна та нафтохімічна промисловість	2166,8	15,2	4155,0	13,5	2816,5	10,6	4145,6	14,6
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	559,1	3,9	954,0	3,1	466,0	1,8	418,3	1,5
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	1312,8	9,2	1708,5	5,6	1669,6	6,3	2086,6	7,3
Машинобудування	4129,2	29,0	7044,2	23,0	2967,5	11,2	2606,8	9,2
Виробництво та розподіл електроенергії, газу та води	1956,9	13,8	3309,4	10,8	3793,3	14	4349,4	15,3

Протягом 2010 року промисловий комплекс області закріпив відновлювані тенденції зростання виробничого потенціалу.

Позитивна динаміка нарощування мала місце на підприємствах нафтохімічної промисловості (на 31,2 % до 2009 року), з виробництва харчових продуктів – на 17,5 %, легкої промисловості – на 7,0 %, з оброблення деревини та виробництва виробів з деревини – у 2,8 рази.

Харчова промисловість займає майже чверть у загальному обсязі реалізованої продукції по області. Базові підприємства зосереджені в олійножировій, м'ясо-молочній, консервній та виноробній промисловості.

Одеська область – традиційно регіон виноградарства й виноробства. У регіоні вирощується 55 % українського винограду, що дало поштовх для розвитку потужних виноробних підприємств.

У 2010 році на ЗАТ «Одесавинпром» розроблено та впроваджено у виробництво 11 нових асортиментних позицій напівсолодких та десертних вин, 3 нові асортиментні позиції шампанських вин.

Хімічна та нафтохімічна промисловість області представлена такими базовими підприємствами, як ВАТ «Одеський припортовий завод», ВАТ «Інтерхім, ВАТ «Елакс», ТОВ «Сан-клін» та інші.

ВАТ «Одеський припортовий завод» має стратегічне значення для економіки України і функціонує як єдиний технологічний комплекс з виробництва й перевантаження хімічної продукції (аміак, карбамід) на експорт. Здійснюється випуск добрив та азотних сполук для потреб агропромислового комплексу. Підприємство посідає 2 місце в Україні з виробництва та реалізації аміаку й карбаміду.

ВАТ «Інтерхім» входить у 20 кращих вітчизняних фармвиробників – лідерів ринку. Основний напрям його діяльності – виробництво фармацевтичних субстанцій і готових лікарських засобів.

Машинобудівний комплекс набув особливе місце у регіоні. У його складі понад 80 підприємств, серед яких стратегічного значення – ВАТ «Одескабель», ТОВ «Телекарт-прилад», ТОВ ХК «Мікрон», ТОВ «Поршневіх кілець», ТОВ «Іллічівський судноремонтний завод» та інші.

На підприємствах судноремонту виконуються замовлення вітчизняних та іноземних судновласників.

У виробництві готових металевих виробів базовими підприємствами є ПАТ «ВО «Стальканат-Силур», ВАТ «Верстатонормаль», ТОВ «Таламус». Головне підприємство галузі – ПАТ «ВО «Стальканат-Силур» за обсягами виробництва займає друге місце серед підприємств Укрметизу.

Легка промисловість представлена підприємствами ТОВ «ТД Грегори Арбер», ТОВ «Балтська швейна фабрика», Ізмаїльське ЗАТ ВО «Астра», ТОВ «НКС», ТОВ «Белста» та інш. Зростання потреб ринку у 2010 році зумовили розширення асортименту продукції, зорієнтованість на проведення інноваційно-інвестиційних змін.

У виробництві будівельних матеріалів стабільно функціонують ТОВ «Цемент», завод будівельних матеріалів, ВАТ «Чорноморгідрозалізобетон», ВАТ «Іллічівський завод ЗБК», ВАТ «Акцизький завод залізобетонних виробів» та інші.

Промисловість в межах області розподілена дуже нерівномірно. Більше половини промислового виробництва сконцентровано в Одесі. Серед інших промислових міст – Іллічівськ, Южний, Ізмаїл, Рені, Кілія, Котовськ, Балта, Білгород-Дністровський.

Сільське господарство

Сільське господарство – один із найважливіших секторів економіки регіону. Сільськогосподарські підприємства і господарства населення займаються рослинництвом, тваринництвом і власною переробкою сільськогосподарської продукції.

Рослинництво. Провідними галузями рослинництва в Одеській області є зернове господарство, вирощування технічних культур – соняшнику та ріпака, овочівництво, виноградарство та садівництво. Основні показники галузі рослинництва за 2006-2010 роки представлені у таблиці 2.4.

У 2008-2010 роках збиралося в середньому 3,1 млн. тонн зерна на рік, середня урожайність становила 26,6 ц/га.

Таблиця 2.4

Виробництво основних сільськогосподарських культур, тис. ц.

Культури	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Зернові та зернобобові культури	28079,7	12628,2	36814,6	28386,9	29286,9
Пшениця			17784	11901	13141
Цукрові буряки (фабричні)	2398,4	631,7	250,1	–	81
Соняшник	3675,3	1121,7	3132,7	2307,6	3280,1
Ріпак			3218	2009	2711
Картопля	2975,6	1098,5	2010,7	1837,4	5410,3
Овочі	5694,4	2410,1	4864,2	4826,5	4736,4
Плоди та ягоди	810,2	488,3	681,2	639,7	743,4

Під урожай 2011 року в усіх категоріях господарств посіяно озимих культур на площі 934,3 тис. га (на 14,4% більше, ніж у минулому році), у тому числі зернових культур на площі 742,5 тис. га, з них – 455,8 тис. га пшениці, 284,7 тис. га ячменю, 1,9 тис. га жита та 187,9 тис. га озимого ріпаку на зерно.

Серед галузей *тваринництва* найбільш розвинені скотарство, свинарство, птахівництво, вівчарство. У таблиці 2.5 наведено дані про обсяги виробництва основних продуктів тваринництва у 2006-2010 роках.

Таблиця 2.5

Виробництво основних продуктів тваринництва

Продукція тваринництва	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
М'ясо (у забійній вазі), тис. т	47,3	59,1	48,3	43,9	45,6
Молоко, тис. т	536,2	467	416,4	414,4	403,8
Яйця, млн. шт.	617,6	515,4	504,5	586,4	584,5
Вовна, т.	1367	1372	1398	1452	1456

Після падіння обсягів виробництва у 2008 та 2009 роках у 2010 році відбулось збільшення виробництва м'яса порівняно з попереднім роком на 3,9%. Спостерігається стабільне зменшення обсягів виробництва молока в області з 2006 року. Обсяги виробництва яєць та вовни характеризуються позитивною динамікою з середнім зростанням протягом 2009-2010 років на 7,6% та 2,0% відповідно. Показники, які характеризують кількість поголів'я

худоби та птиці в області наведено у таблиці 2.6.

Таблиця 2.6

Поголів'я худоби та птиці на 1 січня, тис. голів

Групи тварин	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	2011 р.
Велика рогата худоба: усього	278	258,3	200,8	187	187,8	182,5
у т. ч. корови	148,1	134,2	114,7	105	105,4	104,3
Свині	375,8	453,9	325,8	283,4	359,1	385,1
Вівці та кози	374,8	370,6	383,3	387,8	415,6	398,3
Птиця	6664,9	6215,5	5121,3	5408,6	5433,6	5550,9

З 2006 року відбувається стабільне зменшення поголів'я великої рогатої худоби з середнім темпом близьким 9% на рік. У 2009 та 2010 роках відбувалося збільшення поголів'я свиней, овець і кіз та птиці з середніми річними темпами 16,6%, 1,3% та 1,3% відповідно.

Транспорт

Одеський регіон відзначається надзвичайно сприятливим транспортно-географічним положенням, що зумовило провідну роль транспорту у його розвитку. На даний час транспортний комплекс є однією з пріоритетних сфер господарства Одещини, з розвитком якої пов'язують економічне зростання як регіону, так і всієї країни. Потужний міжгалузевий транспортний комплекс Одещини представлений усіма видами транспорту – залізничним, автомобільним, водним (морським і річковим), трубопровідним, авіаційним, електричним (зв'язок). Обсяги вантажних перевезень наведено у таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Перевезення вантажів за видами транспорту, тис. т.

Вид транспорту	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Залізничний	25147	29312	34145	22811	27491
Морський	2808,3	2820,5	2234,2	1311,6	1411,5
Річковий	3749,8	3156	2309,3	1527,8	2420,7
Автомобільний	24687,1	25586,6	30530,7	26616,9	26340,8

Залізничний транспорт. Залізничний транспортний комплекс включає Одеську залізницю та Одеське підприємство залізничного транспорту. Довжина Одеської залізниці складає 18% від довжини залізниць України.

Експлуатаційна довжина залізниці складає 4001,8 км (у т.ч. Одеська область - 1067,5 км), розгорнена довжина головних колій - 5279,6 км. До залізниці примикає 1011 під'їзних колій промислових підприємств довжиною 2024,4 км, у тому числі, 474, що знаходяться на балансі залізниці, довжиною 478,7 км. Близько 43% експлуатаційної довжини Одеської магістралі - електрифіковані лінії, 73% експлуатаційної довжини залізниці (2934,1 км) - обладнані автоблокуванням, 91% станцій обладнані електричною централізацією, на всьому полігоні залізниці діє поїзний радіозв'язок.

Залізниця обслуговує більше 4,6 тис. клієнтів, зокрема: хімічні, верстатобудівні, судноремонтні та енергетичні підприємства, порти, переправи, підприємства легкої, швацької, харчової промисловості, підприємства з виробництва будматеріалів та інш.

Залізничний транспорт виконує майже третину загальних перевезень (відправлень) вантажів у регіоні, а його частка у загальному вантажообігу домінуюча (86%). За 2010 рік Одеською залізницею перевезено 27,9 млн. тонн вантажів, та 33704,0 тис. пасажирів, що більше відповідно на 22% та 3,0% минулого року. Вантажообіг склав 54004,9 млн.*т. км, що на 5,4% більше за відповідні показники 2009 року.

Пасажирообіг залізничного транспорту у 2010 році у порівнянні з 2009 роком збільшився на 6,1% та становив 7604,0 млн. пас.*км.

Серед вантажів, що їх перевозять залізницями, переважають зерно, нафта і нафтопродукти, хімічні вантажі, мінеральні добрива, вугілля, цемент.

Автомобільний транспорт обслуговує значну частину перевезень вантажів та пасажирів. Переважають міські й приміські перевезення, частка яких перевищує 90% загальних обсягів роботи автотранспорту.

Мережа автомобільних шляхів загального користування в області становить 8287 км, у тому числі державного значення – 776,5 км. Тверде покриття мають 8061,2 км (97,35%) доріг. Забезпеченість автомобільними дорогами на 1000 кв. м становить 248,8 км, при середньому рівні по Україні –

281 км. Протяжність доріг на 1000 чоловік населення в області становить 3,47 км, при середньому показнику по Україні – 3,36 км.

В Одеській області налічується 1125 сільських населених пунктів. Регулярним автобусним сполученням з районним центром охоплено 964 населених пункти, що складає 89% від загальної їх кількості. Щоденно на внутріобласні маршрути для перевезення пасажирів області виходять понад 2000 автобусів, якими користується понад 300 тисяч мешканців Одеської області. Обсяги пасажирських перевезень наведено в таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Перевезення пасажирів за видами транспорту, тис. пас.

Вид транспорту	2006 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Залізничний	17914,8	17890,8	18774,1	18244,4	18761,7
Морський	62	65,8	48,4	48,6	31,6
Річковий	26,5	32,2	24,8	17,4	18,2
Автомобільний (автобуси)	199182,2	213069	224708	214804	194101
Авіаційний	82,5	78,7	28,6	17,3	19,7

Водний транспорт. Морегосподарський комплекс області представлений морськими торговельними портами: Одеський, Іллічівський, Ізмаїльський, Южний, Білгород-Дністровський, Ренійський, Усть-Дунайський; а також приватним Іллічівським морським рибним портом, причалами «ТІС» та «Боріваж».

Морський та річковий транспорт представляють судноплавні компанії: ВАТ "Українське Дунайське пароплавство", ЗАТ "Судноплавна компанія "Укрферрі".

Порти мають відповідну інфраструктуру для здійснення вантажних операцій із переробки сухих та наливних вантажів, перевезення пасажирів та виконання допоміжних функцій: бункеровка, відстій транспортних, спеціалізованих і службово-допоміжних суден.

Потужність портів Одеської області у 2010 році становила 65% від загальної потужності портів держави. Найбільші порти Одеської області – Одеський, Іллічівський, Южний.

Одеський морський торговельний порт має глибини причалів до 13,0 метрів. Загальна довжина 54 причалів порту складає 9 км. Вантажні роботи здійснюються на 7 перевантажувальних комплексах, нафтовому та контейнерному терміналах.

Потужності Іллічівського морського торговельного порту дозволяють переробляти більше 32 млн. тонн вантажів на рік, що забезпечується роботою 6 вантажно-розвантажувальних терміналів. Порт має 28 причалів загальною довжиною причального фронту 5,5 км і приймає судна з осадкою до 13,0 метрів. Останнім часом швидкими темпами зростають контейнерні перевезення через Іллічівський порт.

Державне підприємство "Морський торговельний порт "Южний" розташоване в акваторії Малого Аджаликського лиману в північно-західній частині Чорного моря. Порт має 11 причалів загальною довжиною 2357 метрів і приймає судна з осадкою до 14 метрів.

Білгород-Дністровський морський торговельний порт має 9 вантажних причалів довжиною 1,2 км. Порт приймає судна з осадкою до 6,8 метрів.

Дунайські порти: Ізмаїльський, Ренійський та Усть-Дунайський разом мають 63 причали довжиною майже 14 км та можуть приймати судна з осадкою до 6 метрів. Перспективи дунайських портів пов'язані з доведенням до проектних глибин суднового ходу р. Дунай – Чорне море.

Авіаційний транспорт. Авіаційний комплекс Одеської області представлений авіакомпаніями: ВАТ "Одеські авіалінії" та приватними компаніями "Південні авіалінії", Міжнародним аеропортом "Одеса" та аеродромом "Лиманське". На Одеському ринку авіаційних перевезень працюють закордонні авіалінії ("Трансаеро", "Пулково" - Росія, "LOT - Польща", "Вірменські авіалінії", "Austrian Airlines" – Австрія, "ELAL" – Ізраїль, "Turkish Airlines" – Туреччина), українські авіакомпанії із часткою іноземного капіталу ("Аеросвіт" - та "Міжнародні авіалінії України").

Трубопровідний транспорт. Територією області проходять:

- газопроводи Шебелинка – Дніпропетровськ – Одеса та Єлець – Ананьїв– Богородчани (міжнародний транзит) з відгалуженням на Тарутині і далі Румунію та інші балканські країни;

- нафтопровід Кременчук – Снігірівка – Одеса;
- продуктопровід (аміакопровід) Тольятті – Горлівка – Южний;
- Південний морський нафтопровід.

Будівельний комплекс

Будівельний комплекс області має розвинену мережу великих, середніх та вагомих за обсягами будівельних організацій різних форм власності. Середньорічна чисельність найманих працівників у галузі у 2010 р. складала 26,0 тис. осіб. Це на одну тисячу осіб менше, ніж у попередньому році та на 7,5 тис. осіб менше, ніж у 2008р.

У 2010 році інвестиції у основний капітал у фактичних цінах склали 9250 млн. грн., що у порівняних цінах на 18,1% менше, ніж у 2009 р. За рік по Одеській області виконано власними силами будівельних робіт на суму 2510,8 млн. грн. та реалізовано будівельної продукції у фактичних цінах на суму 6050,5 млн. грн. Дані про вказані показники у динаміці з 2005р. наведені у таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Основні показники будівництва

Показники	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Інвестиції в основний капітал (у фактичних цінах), млн. грн.	5154	12484	9959	9250
Індекс інвестицій в основний капітал, % до попереднього року	81,9	91,7	71,5	81,9
Обсяг реалізованої будівельної продукції (у фактичних цінах), млн. грн.	3089,1	8261,2	5766,5	6050,5
Середньорічна кількість найманих працівників у будівництві, тис. осіб	29,1	33,5	27,0	26,0

Лева частка інвестицій у основний капітал вкладена у 2010 році у діяльність транспорту та зв'язку – 33,6% (93112 млн. грн.) та промисловість – 14,4% (1336 млн. грн.).

Дані про структуру інвестицій в основний капітал наведені на рис. 2.1. По відношенню до попередніх років у цих галузях економіки області відбулося значне скорочення обсягів інвестицій.

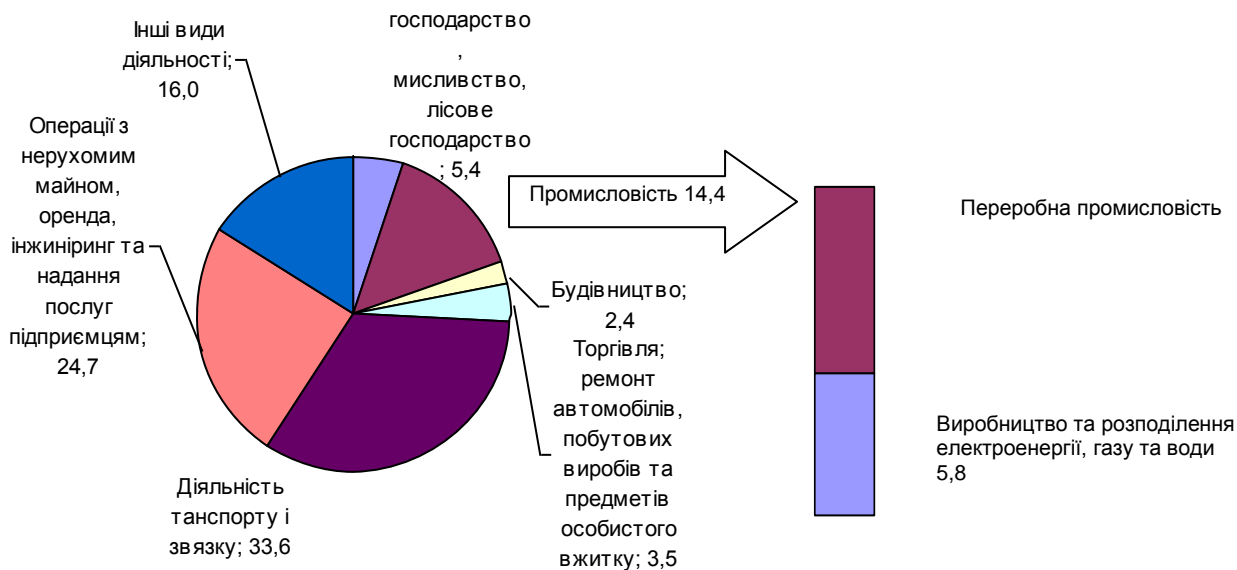

Рис. 2.1 Структура інвестицій в основний капітал за видами економічної діяльності у 2010 році, %

Щодо джерел фінансування, то майже 60% - це власні кошти підприємств та організацій. Друге місце (дещо більше 14%) посідають кредити банків та інші позики (див. рис. 2.2).

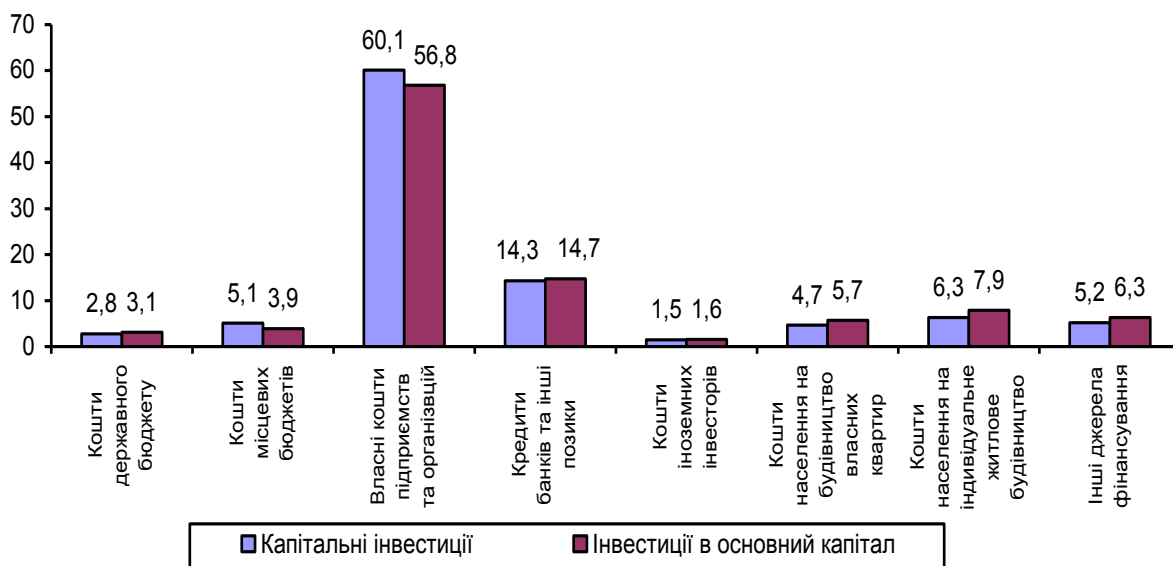

Рис. 2.2 Структура капітальних інвестицій та інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування у 2010 році, %

Протягом 2010 року завершено будівництво та введено в експлуатацію ряд об'єктів та потужностей, серед яких, магістральні газопроводи протяжністю - 43,3 км, місцеві газопроводи - 20,0 км, місцеві водопроводи протяжністю 0,1 км.

Зменшення активізації інвестиційної діяльності, що спостерігається в області протягом 2008-2010 років, є індикатором негативного впливу фінансової кризи не тільки на будівельний комплекс області, а і у цілому на економіку регіону.

Основним фактором падіння інвестицій є зменшення або повна відсутність кредитування будівельних підприємств.

Протягом 2010 року за рахунок усіх джерел фінансування по області введено в експлуатацію 640 тис. м² загальної площі житла, що на 19% перевищує обсяги 2009 року (див. табл. 2.10).

Таблиця 2.10

Введення в експлуатацію житла та інших об'єктів соціальної сфери

Показники	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Житлові будівлі, тис.м ² загальної площі – усього	450	847	537	640
у міських поселеннях	356	648	457	319
в сільській місцевості	94	199	80	221
Загальноосвітні навчальні заклади, учнівських місць	1206	1332	460	–
у міських поселеннях	160	640	460	-
в сільській місцевості	1046	692	–	–
Дошкільні заклади, місць	–	160	–	–
Лікарняні заклади, ліжок	148	–	10	–
Амбулаторно-поліклінічні заклади, відвідувань за зміну	36	20	465	1042
у міських поселеннях	16	-	450	1000
в сільській місцевості	20	20	15	42

Дані таблиці 2.10 свідчать, що будівництво об'єктів соціальної сфери, і у першу чергу у сільській місцевості, здійснюється в області у незначних обсягах. У 2010 р. не введено в експлуатацію жодного місця у загальноосвітніх навчальних та дошкільних закладах, жодного ліжка у лікарняних закладах.

Туризм

Особливість економіко-географічного розташування області, сприятливі природно-кліматичні умови, різноманітні природні лікувальні ресурси, наявність піщаних пляжів, розвинута мережа водних, залізничних та автомобільних магістралей обумовлюють розвиток в області сфери туризму і рекреації.

У пониззі великих річок (Дунай, Дністер) і лиманів, на морських узбережжях і в шельфовій зоні розташовані високоцінні й унікальні природні комплекси, водно-болотні угіддя, екосистеми, що формують високий біосферний потенціал регіону, який має національне і міжнародне, глобальне значення.

Серед природних багатств, які активно використовуються у курортно-рекреаційному господарстві області, важливе місце посідають лікувальні грязі та ропа Куяльницького, Хаджибейського, Шаболотського лиманів, сірчано-водневі, гідрокарбонатні, йодо-бромні та натрієві мінеральні води, які дають можливість ефективно лікувати захворювання органів кровообігу, нервової системи, органів дихання не туберкульозного характеру, органів травлення, порушення обміну речовин тощо.

Своєрідність туристично-екскурсійного потенціалу області також визначена численними пам'ятками різних часів з відомими історико-культурними заповідниками, пам'ятниками та музеями. Це відомі у світі Одеський національний академічний театр опери та балету, знамениті Потьомкінські сходи, українська Венеція – місто Вилкове, фортеця XII - XV сторіччя в місті Білгород-Дністровському, розкопки античних міст Тіри і Ніконії, пам'ятники культової архітектури в містах Одесі, Ізмаїлі, Рені, Кілії та багато чого іншого.

Близько 4500 пам'яток культурної спадщини, 12 міст області занесені до Списку історичних населених місць України. Понад 100 об'єктів культурної спадщини мають статус пам'яток національного значення, що створили Одещині імідж одного із найбільш відомих і популярних, насамперед через свою самобутність, місць для відвідування туристами і відпочиваючими.

На території області є 119 природно-заповідних зон, у тому числі державного значення – Дунайський біосферний заповідник, Дунайські і Дністровські плавні, ландшафтний парк "Тилігульський", ботанічний сад Одеського національного університету ім. І.І. Мечникова, 22 парка-пам'ятника садово-паркового мистецтва тощо.

В області налічується 940 об'єктів туристично-рекреаційного та санаторно-оздоровчого призначення, у тому числі, 197 готелів.

За станом на 1 січня 2010 року в області діяло 300 суб'єктів господарювання, що одержали ліцензії на право здійснення туроператорської, турагентської діяльності.

Сфера послуг

Охорона здоров'я. Медичну допомогу населенню Одеської області надають 1013 закладів охорони здоров'я, 942 з яких утримуються за рахунок коштів місцевих бюджетів. Стаціонарну допомогу населенню області протягом 2010 року забезпечували 25 міських лікарень для дорослих та 6 - для дітей, 6 пологових будинків, 33 дільничні лікарні, 25 центральних районних та 3 районні лікарні. Амбулаторно обслуговували населення 40 жіночих консультацій, 14 стоматологічних поліклінік, 181 самостійний поліклінічний заклад, серед яких 159 лікарських амбулаторій, в тому числі 145 розташовані в сільській місцевості, 16 диспансерів, та 563 фельдшерсько-акушерських пунктів. Спеціалізовану медичну допомогу третинного рівня в регіоні продовжують надавати 35 закладів охорони здоров'я обласного підпорядкування.

Для забезпечення населення лікарськими засобами та приладами медичного призначення в області функціонує 481 аптека, 11 з них - входять до складу лікувально-профілактичних закладів.

Забезпеченість населення регіону ліжками становить 84 од. на 10 тисяч жителів.

Освіта. Одеська область – це регіон з високим науковим та освітнім потенціалом. На території області станом на початок 2010/2011 навчального року функціонувало 42 вищих навчальних заклади, у тому числі 20 – I-II рівнів акредитації та 22 – III-IV (див. табл. 2.11).

Таблиця 2.11

Показники загальноосвітніх та вищих навчальних закладів

(на початок навчального року)

Навчальний рік	Загальноосвітні навчальні заклади		Вищі навчальні заклади			
	кількість закладів	чисельність учнів, тис.	I–II рівнів акредитації		III–IV рівнів акредитації	
			кількість закладів	кількість студентів, тис.	кількість закладів	кількість студентів, тис.
2005/06	975	283,3	23	24,8	22	119,5
2006/07	972	270,7	21	21,8	22	125,3
2007/08	969	258,1	20	19,5	22	130,5
2008/09	969	248,2	19	17,4	22	133,3
2009/10	967	243,1	19	14,7	22	128,2
2010/11	950	235,6	20	15,4	22	127,2

Дані таблиці 2.11 свідчать, що у порівнянні з 2005/2006 р. їх кількість зменшилася на 3.

Статус «Національних» мають 9 вищих навчальних закладів. Контингент студентів у 2010 р. становив 142,6 тис. осіб (денна форма навчання – 87,3 тис. осіб). У коледжах, технікумах, училищах навчається 15,4 тис. студентів та 127,2 тис. студентів – у ВНЗ III - IV рівнів акредитації.

Систему закладів загальної освіти станом на початок 2010/2011 навчального року складала 950 навчальних закладів, 936 з яких – з денною формою навчання. У порівнянні з 2005/2006р. їх кількість зменшилася на 25 одиниць. В області функціонують 29 закладів недержавної (приватної) форми власності та 2 – державної форми власності. Серед 936 закладів денної форми навчання 89 – це загальноосвітні школи I ступеня, 220 – загальноосвітні школи

I-II ступенів, 601 – загальноосвітні школи I-III ступенів та 2 заклади – II-III ступенів. Контингент учнів становив 230107 осіб.

Таблиця 2.12

Показники розвитку денних загальноосвітніх навчальних закладів

(на початок навчального року)

Показники	2005/06	2008/09	2009/10	2010/11
Кількість закладів, одиниць	962	956	953	936
I ступеня	95	101	102	89
I-II ступеня	240	228	225	220
I-III ступеня	599	601	599	601
II-III ступеня	5	4	4	2
спеціальні школи (школи-інтернати) та школи соціальної реабілітації	23	22	23	24
Кількість учнів у закладах, осіб	277216	242494	237578	230107
I ступеня	5836	4889	4799	4517
I-II ступеня	20098	16771	16089	15176
I-III ступеня	246149	216295	212227	206394
II-III ступеня	2233	1465	1396	869
спеціальних школах (школах-інтернатах) та школах соціальної реабілітації	2900	3074	3067	3151
Кількість учителів, осіб	26346	25828	25416	25136

В області функціонують:

- 11 гімназій з чисельністю учнів 5526 осіб;
- 10 ліцеїв (2816 учнів);
- 204 навчально-виховні комплекси (53929 учнів);
- 24 спеціальні школи-інтернати (869 учнів).

166,6 тис. учнів денних загальноосвітніх закладів (або 72,4% від загальної їх чисельності) навчаються українською мовою.

Крім українських та російських працюють школи та класи, в яких навчання ведеться іншими національними мовами. На початок 2010/11 навчального року молдавською мовою навчалося 3877 учнів, болгарською – 65.

Мережа дошкільних навчальних закладів області у 2010 р. нараховує 744 установи, в яких виховуються 62,9 тис. дітей. 685 установ знаходяться у комунальній власності, 20 – у державній, та 39 – у приватній.

Системою дошкільної освіти охоплено 47% дітей дошкільного віку, що на 2% нижче, ніж у 2005 р. При цьому у міських поселеннях відсоток охоплення становив 56%, а у сільській місцевості – 34%.

В області функціонує 8 спеціальних та 3 санаторних дошкільних навчальних заклади, де виховується та лікується 3266 дитини з різними вадами фізичного та розумового розвитку, 115 окремих груп комплексуючого типу.

В області налічується 44 інтернатних закладів, у тому числі 2 дитячих будинки для дітей – сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, 13 загальноосвітніх шкіл-інтернатів, 3 загальноосвітні санаторні школи-інтернати; 23 спеціальних інтернатських заклади для дітей з вадами розумового та фізичного розвитку, 1 – загальноосвітня школа соціальної реабілітації, 2 – навчально-виховних комплекси.

В системі професійно-технічної освіти області функціонує 32 професійно-технічні навчальні заклади, 5 філій, 7 ПТНЗ, які знаходяться у складі вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації та 3 навчальних центри при установах виконання покарань. Контингент учнів професійно-технічних навчальних закладів становить 17,8 тис. осіб.

Культура. Мережу закладів культури і мистецтв Одеської області складають 1716 установ, з них: 1- Одеський національний академічний театр опери та балету, 1 - Одеський національний філармонічний оркестр; 22 – обласного підпорядкування: 6 театральних-видовищних підприємств, 3 обласні бібліотеки, 4 центри національних культур, 6 музеїв, 3 навчальні заклади культури і мистецтв; 1692 – міські та районні: 863 бібліотеки, 742 клубних заклади, 68 шкіл естетичного виховання, 19 районних та історико-краєзнавчих музеїв. Населення області обслуговують Національна ордена Дружби народів

наукова бібліотека ім. М. Горького, 1730 бібліотек усіх систем та відомств, з них: 902 - публічних, спеціалізованих і спеціальних бібліотек незалежно, від підпорядкування, 3 - обласних, 734 - загальноосвітніх навчальних заклади, 66 - професійно-технічних, технікумів, коледжів та 25 - вищих.

В області функціонують 8 музеїв, 12 парків культури та відпочинку, зоопарк в м. Одеса, Одеський державний цирк, Дунайський біосферний заповідник Національної академії наук України.

В області діють 68 початкових спеціалізованих шкіл естетичного виховання (21 – в м. Одеса, 47 – в області), із них: музичних шкіл – 47, художніх шкіл - 5, шкіл мистецтв - 13, 1 школа духових інструментів, 1 хореографічна школа та 1 школа хорового мистецтва.

Крім того, в м. Одеса функціонує середня спеціальна музична школа-інтернат ім. проф. П.С. Столярського (415 учнів). Початковою мистецькою освітою охоплено у районних центрах, містах обласного підпорядкування 9,7 тис. учнів, у м. Одеса - 7,8 тис. учнів.

Торгівля, готельне та ресторанне господарство

На території області станом на 2010 рік функціонують 3319 об'єктів роздрібної торгівлі загальною площею 513,2 кв. км. (з них магазини – 233). Підприємств ресторанного господарства нараховується 982 одиниці на 62,7 тис. місць (див. табл. 2.13).

В області функціонує 77 універсамів і супермаркетів загальною площею 76788 кв. м. та 10 гіпермаркетів площею 79,4 тис. кв. м. обслуговування в яких відповідає світовим стандартам.

Сучасні послуги надають мережі магазинів:

- змішаної торгівлі: ТОВ "Таврія-В", ТОВ "Торговий дім "Копійка", ТОВ "Наталка Трейд", ТОВ "Фоззі-Фуд" холдингу "Фоззі Груп", ДП "Маркет-Плазо", МПП "Віртус", ВКФ "Юна-Сервис", ТОВ "Овен", ПП "Білла Україна", ТЦ "Метро Кеш енд Керрі", компанія "Метро Груп" ТРЦ "Рів'єра";

- складнопобутової техніки - ТОВ "Ельдорадо-Юг" мережа магазинів "Ельдорадо", ТОВ "Ларга", мережа магазинів "Фокстрот", ТОВ

"Фотоюгконтракт" мережа магазинів "Фоксмайт", ТОВ "Технополіс"; - будівельні гіпермаркети - ТОВ "Епіцентр-К" та ПП "Нова лінія".

Обсяг роздрібно-товарообігу підприємств торгівлі (юридичних осіб) становив у 2010 році 18007,4 млн. грн.

Таблиця 2.13

Показники розвитку торгівлі та ресторанного господарства

Роки	Обсяг роздрібно-товарообігу підприємств (юридичних осіб), млн. грн.	У тому числі питома вага, у %:		Наявність об'єктів роздрібно-торгівлі підприємств (юридичних осіб) на кінець року, одиниць	У тому числі		Наявність об'єктів ресторанного господарства (ресторани, кафе, бари, їдальні тощо) підприємств	Кількість ринків з продажу споживчих товарів на кінець року, одиниць
		продовольчих товарів	непродовольчих товарів		магазини	напівстаціонарні об'єкти торгівлі		
2005	5165,3	43,7	56,3	3965	2741	1224	1248	203
2006	7445,3	40,0	60,0	3835	2680	1155	1162	196
2007	9996,1	38,5	61,5	3574	2508	1066	1147	187
2008	14159,5	35,4	64,6	3476	2426	1050	1090	188
2009	14842,9	39,1	60,9	3376	2307	1069	1037	187
2010	18007,4	38,1	61,9	3319	2337	982	982	190

Протягом 2010 року в мережі роздрібно-торгівлі області відкрито майже 500 стаціонарних об'єктів та понад 200 - сезонних.

Розпочали діяльність 2 супермаркети торговельної марки "Таврія-В" загальною площею 4000 м. кв. та 2 супермаркети ТОВ "Торговий дім "Копійка" загальною площею понад 2000 м. кв. у містах Одесі та Іллічівську, новий гіпермаркет "Нова лінія" площею 20 тисяч квадратних метрів на 21 км Старокиївського шосе (Суворовський р-н, м.Одеса). Площа супермаркетів та гіпермаркетів збільшилась більш, ніж на 26 тис. м кв.

Обсяг реалізованих послуг за січень-липень 2011 року становив 12664,0 млн. грн., що на 7,7% більше рівня відповідного періоду минулого року (у порівнянних цінах), у тому числі реалізованих населенню – 1782,7 млн. грн.

У сфері ресторанного господарства розпочали діяльність понад 100 закладів (з них 53 - сезонні), у т.ч. у м. Одеса – 21, м. Ізмаїл – 7, Котовському

районі - 4. У торговельному центрі "Рів'єра" (Комінтернівський район) на повну потужність почав працювати ресторанний комплекс "Сім континентів" загальною площею понад 600 м кв. на 500 посадочних місць. Споживачам пропонують вишукані страви різноманітних кухонь, організовано роботу безкоштовних маршрутних таксі. Загалом у сфері торгівлі, ресторанного господарства та побутового обслуговування області протягом поточного року створено понад 2000 робочих місць.

Ринки. В регіоні функціонує 190 ринків на 54,7 тис. торгових місць. Майже третина ринків (55 одиниць) розташовані у м. Одеса. Найбільший ринок області, який набув статусу "міжрегіональний" – ТОВ "Промтоварний ринок", загальна площа ринку - 688,1 тис. м², торгова – 350 тис. м², кількість торгових та складських місць – 15,0 тис., обладнано 6 автостоянок на 7500 місць. Чисельність штатних співробітників – 1350 осіб. Загальна кількість суб'єктів господарювання, що провадять діяльність на ринку майже 20 тис. осіб, кількість фізичних осіб, діяльність яких пов'язана з торгівлею на ринку – близько 60 тис. осіб.

Зовнішньоекономічні зв'язки та інвестиційна діяльність

У 2010р. обсяги експорту товарів та послуг досягли 2834,1 млн. дол. США, імпорту – 4681,1 млн. дол. і збільшилися проти 2009р. відповідно на 5,4% та 28,4%. Сальдо зовнішньої торгівлі негативне – 1847,0 млн. дол. США. При цьому, частка товарів в експорті становила 59,4%, послуг – 40,6%, в імпорті – 95,7% та 4,3% відповідно.

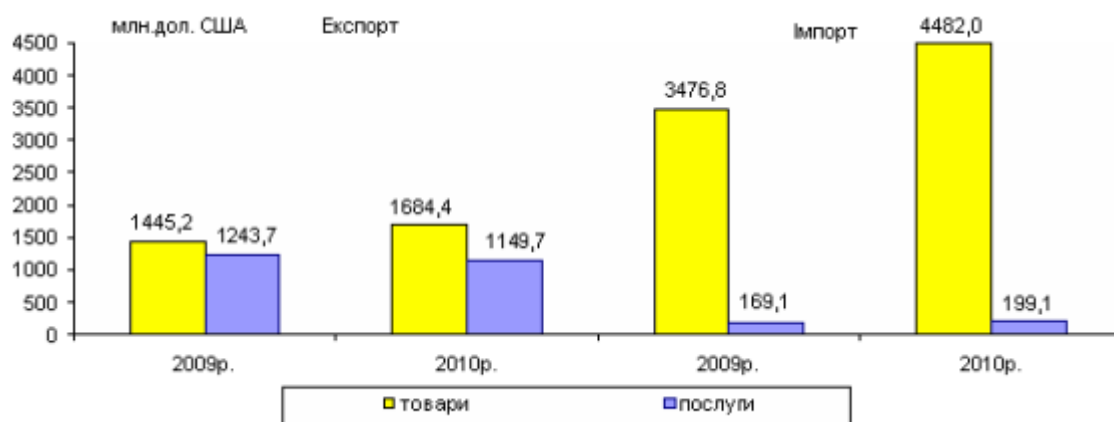

Рис. 2.3. Обсяги експорту, імпорту товарів та послуг

Зовнішня торгівля товарами. У 2010р. зовнішньоторговельні операції на ринку товарів здійснювались з партнерами 168 країн світу. При цьому, спостерігалось збільшення як експорту товарів відносно 2009р. на 16,5%, так і імпорту – на 28,9%, загальний обсяг яких склав 1684,4 млн. дол. США та 4482,0 млн. дол. відповідно. Частка підприємств регіону в загальному обсязі експорту товарів країни складає 3,3%, імпорту – 7,4%. Зовнішня торгівля регіону характеризувалась негативним сальдо в розмірі 2797,6 млн. дол. США.

На збереження негативного сальдо зовнішньої торгівлі товарами вплинуло суттєве погіршення сальдо, яке утворилося у торгівлі їстівними плодами та горіхами; цитрусовими, м'ясом та харчовими субпродуктами, рибою і ракоподібними, текстильним та трикотажним одягом, механічними, електричними машинами та устаткуванням, меблями, керамічними виробами, склом та виробами із скла, полімерними матеріалами, пластмасами та каучуком, виробами із шкіри, взуттям, засобами транспорту. Від'ємне сальдо утримувалось за рахунок торгівлі з країнами СНД, Азії, Америки, Австралії та Океанії.

У порівнянні з 2009р. зросли обсяги експорту як до країн СНД на 21,8%, так і до країн «далекого зарубіжжя» – на 15,0% і становили 393,9 млн. дол. та 1290,5 млн. дол. Питома вага обсягів експорту до країн Співдружності склала 23,4% проти 22,4% у попередньому році, до країн «далекого зарубіжжя» – відповідно 76,6% проти 77,6%.

У 2010р. спостерігалось збільшення імпорту товарів як з країн СНД на 8,4%, обсяг яких становив 1153,6 млн. дол., так і з інших країн світу – на 38,0% та 3328,4 млн. дол. Максимальні обсяги імпорту з країн «далекого зарубіжжя» припадали на Азію – 2429,1 млн. дол., загальний обсяг імпорту з якої зріс в 1,5 рази відносно попереднього року, Європу – відповідно 618,0 млн. дол. і на 13,1%, Африку – 71,5 млн. дол. і на 21,5%.

Зовнішня торгівля послугами. За підсумками 2010р. Одеська область займала друге місце серед областей та міст країни за обсягом наданих послуг, поступаючись лише м. Київ, і п'яте – за обсягом отриманих. Підприємства регіону здійснювали операції на ринку послуг з партнерами 173 країн світу. Обсяг експорту послуг становив 1149,7 млн. дол. США і

зменшився на 7,6% проти 2009р., імпорту – відповідно 199,1 млн. дол. США і збільшився на 17,8%. Сальдо – позитивне в розмірі 950,6 млн. дол. США.

Іноземні інвестиції. На 1 січня 2011р. сума прямих іноземних інвестицій з країн світу до області, включаючи позичковий капітал, становила 1372,8 млн. дол. США; з них: 1124,9 млн. дол. США – капітал нерезидентів, спрямований до статутних фондів підприємств області (обсяг якого збільшився на 8,0% у порівнянні з даними на 1 січня 2010р.). У регіоні інвестовано 1206 підприємств, прямі іноземні інвестиції надійшли з 76 країн світу.

Обсяг прямих іноземних інвестицій на одну особу населення регіону на 1 січня 2011р. становив 472,9 дол. США.

Упродовж 2010р. в економіку області іноземними інвесторами вкладено 124,7 млн. дол. США прямих інвестицій. Основна форма залучення: грошові внески – 117,0 млн. дол. (93,8% загального обсягу залучених інвестицій) та вкладення у вигляді рухомого і нерухомого майна – 7,7 млн. дол. (6,2% відповідно). Водночас відбулося зменшення капіталу нерезидентів на 19,6 млн. дол. США, а саме 34,2% припадало на вилучення капіталу у вигляді грошей, 5,9% – майна.

Серед країн світу лідерами прямого іноземного інвестування в економіку області були: Кіпр (22,2% від загального обсягу прямих інвестицій), далі йдуть капіталовкладення зі Сполученого Королівства (16,4%), Нідерландів (13,6%), США (7,4%), Німеччини та Франції по (4,6%). На ці країни припало 68,8% загального обсягу прямих інвестицій.

Суттєве збільшення іноземного капіталу спостерігалось на підприємствах, які працювали в додаткових транспортних послугах (на 22,2 млн. дол. або 9,6%), операціях з нерухомим майном, оренді, інжинірингу (на 19,7 млн. дол. або 26,4%), машинобудуванні (на 11,2 млн. дол. або 19,0%), фінансовій діяльності (на 10,4 млн. дол. або 8,2%), будівництві (на 10,2 млн. дол. або 12,8%), оптовій торгівлі і посередництві в оптовій торгівлі (на 2,8 млн. дол. або 3,0%).

Пріоритетними для інвестування були підприємства області таких видів економічної діяльності: додаткові транспортні послуги, фінансова діяльність, виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів,

оптова торгівля і посередництво в оптовій торгівлі, операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям, виробництво продуктів нафтопереробки та хімічна промисловість.

Структура прямих іноземних інвестицій за видами економічної діяльності представлена на рис. 2.4.

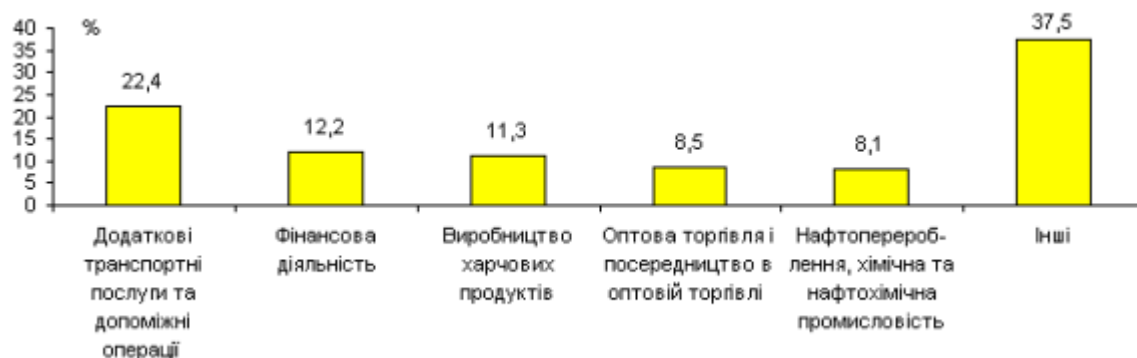

Рис. 2.4. Структура прямих іноземних інвестицій за основними видами економічної діяльності станом на 1 січня 2011 року

На 1 січня 2011р. кредити та позики від прямих інвесторів-нерезидентів отримали 83 підприємства області на суму 247,9 млн. дол. США. Від інвесторів з Кіпру надійшло 29,0% цих коштів, Сінгапуру – 21,0%, Португалії – 17,6%, Монако – 9,8%, Швейцарії – 5,8%, Віргінських Островів, Британських – 4,0%.

Портфельні інвестиції станом на 1 січня 2011р. одержані 72 підприємствами на суму 21,5 млн. дол. США. Значні обсяги інвестицій вкладені нерезидентами з: Кіпру (50,0% від загального обсягу портфельних інвестицій), Монако (12,6%), Гібралтару (7,9%), Панами (4,9%), Сполученого Королівства (4,5%), Німеччини (3,6%).

Внески підприємств регіону в економіку країн світу на 1 січня 2011р. склали 36,3 млн. дол. США. Найбільші вкладення спрямовані в економіку Латвії (47,2% від загального обсягу прямих інвестицій з області), Іспанії (38,1%), В'єтнаму (9,2%). У підприємства, діяльність яких транспорт та зв'язок, вкладено 50,3% від загального обсягу інвестицій з області, у промисловість – 0,5%.

Фінансово-бюджетна ситуація

За 2010 рік до державного та місцевих бюджетів області надійшло 18 096,6 млн. грн. Порівняно з минулим роком надходження збільшились на 4 630,5 млн. грн. або на 34,4 %.

Питома вага надходжень до місцевих бюджетів складає 22,8%, а до державного – 77,2%. При цьому має місце зменшення питомої ваги місцевих бюджетів на 3,5 %, порівняно до 2009 року, за рахунок суттєвого збільшення обсягів надходжень до державного бюджету.

До державного бюджету за 2010 рік надійшло 13 972,9 млн. грн. Порівняно з 2009 роком надходження зросли на 4 049,8 млн. грн., або на 40,8%.

Податкових платежів отримано 4 237,8 млн. грн., у порівнянні з 2009 роком більше на 19,0%. Митних надходжень фактично надійшло 8 032,6 млн. грн. (більше на 45,2%).

Доходи місцевих бюджетів порівняно з 2009 роком збільшились на 580,7 млн. грн., або на 16,4%.

Політична ситуація

В Одеській області зареєстровані обласні осередки 164 політичних партій, 1746 районних осередків та 456 міських (міст обласного значення, крім Одеси) осередків політичних партій; 1490 громадських організацій з обласним статусом, в районах області – 1289, в містах обласного значення (крім Одеси) – 649 громадських організацій.

2.4. Ділова активність та рівень життя населення

Серед пріоритетних напрямків економічного і соціального розвитку області особливе місце займає реалізація політики зайнятості населення, ефективне використання робочої сили, безробіття працездатного населення.

У 2010 році в області за усіма видами економічної діяльності було зайнято 1044,5 тис. осіб (див. табл. 2.14).

Таблиця 2.14

Кількість зайнятого населення за видами економічної діяльності, тис. осіб

Галузі економіки	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.
Усього зайнято	1028,1	1067,2	1040,2	1044,5
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство	197,7	181,4	149,6	145,9
Промисловість	111,5	105,9	98,4	98,0
Будівництво	39,4	49,6	43,9	44,5
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку. Діяльність готелів та ресторанів	228,4	250,7	271,8	274,8
Діяльність транспорту та зв'язку	119,5	122,4	114,7	115,7
Фінансова діяльність	12,9	20,3	18,6	16,5
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	57,4	70,0	70,5	69,8
Державне управління	53,8	54,7	56,9	63,51
Освіта	89,6	94,7	96,3	96,7
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	72,3	71,0	70,1	70,8
Інші види економічної діяльності	45,6	46,5	49,4	48,3

На зареєстрованому ринку праці рівень безробіття по області станом на 1 січня 2011 року становив 1,4% від середньорічної кількості населення працездатного віку (див рис. 2.5).

З метою зниження соціальної напруги на ринку праці, забезпечення продуктивної зайнятості населення збереження і утворення робочих місць, в області реалізовувалися заходи програми зайнятості населення Одеської області на 2010-2011 роки.

Протягом 2010 року продовжувалась робота щодо створення сучасної, адаптованої до потреб суспільства державної системи професійної орієнтації населення. Профорієнтаційними послугами охоплено близько 172,3 тис. осіб, у тому числі, понад 56,7 тис. - незайнятих громадян.

(у віці 15–70 років; відсотків)

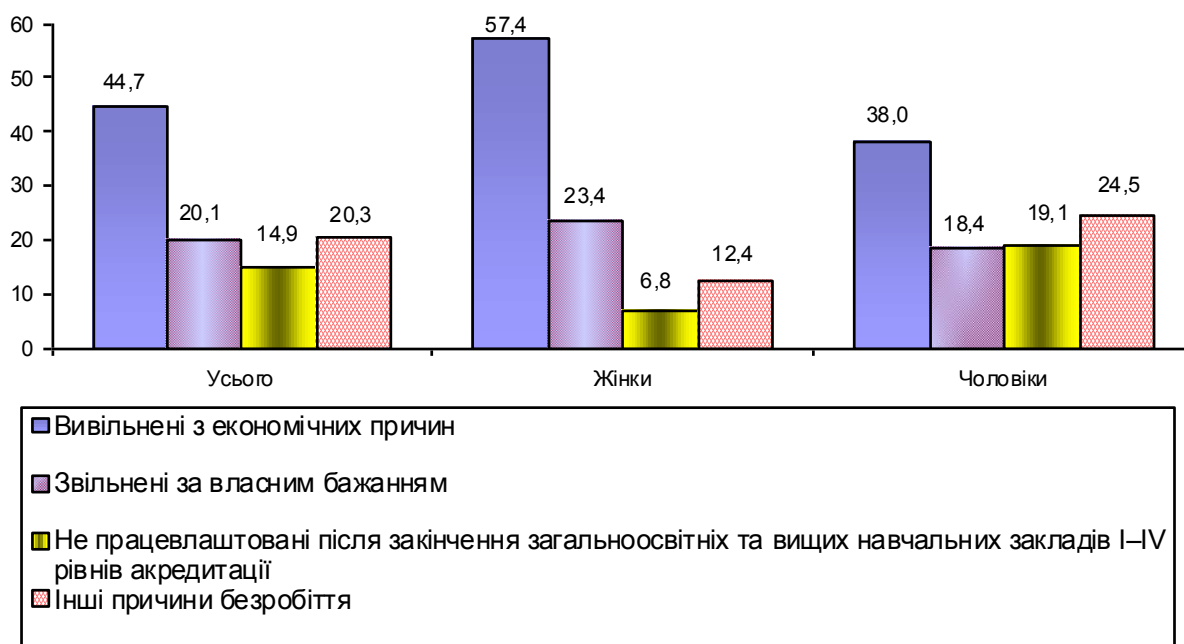

Рис. 2.4. Безробітні (за методологію МОП) за причинами незайнятості за статтю у 2010 році

З початку року проходили профнавчання понад 7,0 тис. незайнятих громадян, що на 37,3% більше, ніж у 2009 році. Профнавчання проводилось переважно під конкретне замовлення роботодавців (більше 5,5 тис. осіб), шляхом стажування на робочому місці та на курсах цільового призначення (понад 2,7 тис. осіб).

Протягом січня-грудня 2010 року до оплачуваних громадських робіт залучено 11,6 тис. незайнятих громадян, що на 10,5% більше, ніж у 2009 році.

Обсяги працевлаштування незайнятих громадян порівняно з 2009 роком збільшились на 4,9% і становили 22,3 тис. осіб, відповідно рівень працевлаштування становив 36,2%. На робочі місця, створені шляхом надання дотацій роботодавцям, працевлаштовано понад 1,5 тис. осіб, 0,7 тис. безробітних отримали одноразову матеріальну допомогу для організації підприємницької діяльності.

Всього рівень охоплення незайнятих громадян активними заходами сприяння зайнятості у 2010 році зріс у порівнянні з 2009 роком майже на 13,8% і становив 66,3%.

Триває процес створення нових робочих місць. За січень-грудень 2010 року в усіх сферах економічної діяльності області були утворені робочі місця для 37,6 тис. осіб, що на 20,1% більше, ніж у відповідному періоді 2009 року.

Зростання доходів населення та підвищення рівня його добробуту є найбільш широким показником економічного розвитку країни. Головним джерелом доходу та підвищення добробуту населення є заробітна плата. У структурі доходів вона становить 41,9%. Середньомісячна заробітна плата працівників постійно зростає.

У січні-листопаді 2010 року середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника становила 2014 грн. (по Україні 2205 грн.) і зросла у порівнянні з відповідним періодом минулого року на 20,5%.

Найвищий розмір заробітної плати (у 1,6 рази більше, ніж у середньому за видами економічної діяльності) спостерігався у працівників транспорту і зв'язку та працівників фінансових установ.

Рівень реальної заробітної плати за січень-листопад 2010 року у порівнянні з відповідним періодом 2009 року збільшився на 8,5%.

Стримували ріст заробітної плати такі фактори, як наявність заборгованості із заробітної плати і тривалість фактично відпрацьованого робочого часу; надання працівникам вимушених відпусток з дозволу та ініціативи адміністрації та робота підприємств в режимі неповного робочого дня.

РОЗДІЛ 3.

SWOT-АНАЛІЗ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ТА ОБМЕЖЕНЬ ПЕРСПЕКТИВНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

Конкурентні переваги та обмеження перспективного розвитку Одеської області виявлені на основі діагнозу стартових умов регіонального розвитку шляхом SWOT-аналізу. Характеристика сильних та слабких сторін регіону, зовнішніх можливостей та загроз для його розвитку представлена у таблиці 3.1.

Таблиця 3.1

SWOT-аналіз Одеської області

Сильні сторони (внутрішні переваги)	Слабкі сторони (внутрішні недоліки)
1. Географічне положення та природно-ресурсний потенціал	
Вигідне географічне розташування Значна територія Приморське та прикордонне розташування Значна протяжність берегової лінії Розташування на перехресті міжнародних транспортних магістралей Наявність судноплавних річок Сприятливий для господарського освоєння краю рівнинний рельєф Значні земельні ресурси, висока родючість чорноземів Значний оздоровчо-рекреаційний потенціал (море, лікуванні грязі, мінеральні джерела, рапа лиманів) Забезпеченість біологічними та біосферними ресурсами	Некомпактна територія області (значна протяжність з півночі на південь) Несприятливі кліматичні умови – зона ризикованого землеробства (посушливість клімату, суховії, пилові бурі, тумани – на морському узбережжі) Маловодість Мала лісистість Обмеженість мінерально-сировинної бази

2. Економічний потенціал

Потужний промисловий потенціал Зростання кількості галузей промисловості з високим рівнем наукоємності виробництва Високий агропромисловий потенціал Потужний міжгалузевий транспортний комплекс Розгалуженість транспортної системи Розвинутий морегосподарський комплекс (8 морських портів) Розвинутий ринок туристичних послуг Наявність спеціальних економічних зон Активний розвиток фінансово-кредитної системи	Нерівномірність розміщення промислових об'єктів Висока зношеність основних засобів Низька частка підприємств, що впроваджують інновації (15,7%) Недостатній обсяг інвестицій в основний капітал Занепад тваринницької галузі Незадовільний стан транспортної інфраструктури, у першу чергу - автомобільних доріг
--	---

3. Науково-технічний потенціал

Значна концентрація наукових закладів та центрів науково-технічної інформації Наявність висококваліфікованих науково-технічних кадрів Збільшення витрат на науково-технічну діяльність	Зменшення кількості організацій, що виконують наукові дослідження і розробки та обсягів науково-дослідних робіт Зменшення чисельності науковців
--	--

4. Стан оточуючого природного середовища

Наявність об'єктів природно-заповідного фонду Наявність унікальних ландшафтів та природних парків	Напружена, місцями кризова, екологічна ситуація Значна деградація ґрунтового покриву (від водної та вітрової ерозії) Заболочення та засолення зрошуваних земель Необлаштовані сміттєзвалища та відсутність сміттепереробних заводів Наявність проблем водопостачання в окремих містах і селах
--	---

5. Трудовий потенціал	
<p>Високий освітній рівень населення</p> <p>Позитивна динаміка економічної активності населення</p>	<p>Високий рівень безробіття у сільській місцевості</p> <p>Обмежені можливості щодо працевлаштування у сільських районах</p> <p>Невисока тривалість життя</p> <p>Значна кількість людей похилого віку</p> <p>Високий міграційний відтік населення працездатного віку</p> <p>Невідповідність професійно-освітнього рівня потребам економіки</p>
6. Рекреаційно-туристичний потенціал	
<p>Значні рекреаційні та бальнеологічні ресурси</p> <p>Історична та культурна спадщина</p>	<p>Нерозвинутий інформаційний простір про туристичні можливості регіону</p> <p>Незначна кількість постачальників послуг сільського зеленого туризму</p>
7. Розвиток інфраструктури	
<p>Наявність усіх видів транспортного сполучення</p>	<p>Незадовільний стан інфраструктури, у першу чергу автомобільних доріг</p> <p>Незадовільний стан водопостачання та каналізаційного господарства</p> <p>Відсутність генеральних планів розвитку населених пунктів</p> <p>Недостатній рівень розвитку соціальної інфраструктури</p> <p>Значний знос основних фондів і висока енергоємність житлово-комунальної сфери</p> <p>Необхідність оптимізації єдиної системи теплопостачання та реконструкції тепломереж</p>

Можливості	Загрози
1. Геоекономічне та геополітичне положення	
<p>Активне співробітництво з державами Чорноморського регіону</p> <p>Членство у європейських міжрегіональних об'єднаннях</p> <p>Транзитні можливості території регіону</p> <p>Наявність перспективних галузей для розміщення інвестицій</p> <p>Можливості активного розвитку сфери послуг</p> <p>Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інноваційно-інвестиційного клімату в регіоні</p> <p>Постійне нарощування транспортно-транзитних потужностей</p>	<p>Наявність великої ділянки державного кордону України з Молдовою та Придністров'ям</p> <p>Залежність від постачання мінеральних ресурсів</p> <p>Енергозалежність від зовнішніх джерел енергопостачання</p> <p>Незадовільна структура зовнішніх інвестицій</p> <p>Слабка інформованість про можливості регіону потенційних партнерів</p> <p>Недовіра закордонних ділових кіл до гарантування державою захисту інвестицій та економічних інтересів</p>
2. Макроекономічна та політична ситуація держави	
<p>Тенденція економічного зростання в Україні</p> <p>Розширення попиту на товари та послуги місцевого виробництва на внутрішньому та зовнішньому ринках</p> <p>Державна політика, спрямована на стимулювання розвитку регіонів</p> <p>Законодавче забезпечення реформування АПК</p>	<p>Сповільнене економічне зростання в Україні</p> <p>Конкуренція з боку інших регіонів</p> <p>Зміна законодавства щодо спеціального економічного режиму (мораторій на реєстрацію та ліквідація СЕЗ тощо)</p>
3. Зовнішньоекономічна та зовнішньополітична ситуація	
<p>Притік інвестицій ззовні</p>	<p>Визнання України державою з загрозовим ризиком для інвестицій у міжнародних рейтингах</p>

Ґрунтуючись на проведеному аналізі, **пріоритетними проблемами стійкого соціально-економічного розвитку Одеської області визнані:**

- незначна кількість інноваційно-активних високотехнологічних виробництв;
- зниження обсягів виробництва та переробки сільськогосподарської продукції та випуску продуктів харчування;
- недостатній розвиток транспортного комплексу та використання приморського та прикордонного положення регіону;
- незадовільний стан автотранспортної інфраструктури;
- недостатньо ефективного використання рекреаційно-туристичного потенціалу регіону;
- значне накопичення відходів в регіоні;
- низька якість питної води;
- низька якість житлово-комунальних послуг і неефективна система житлово-комунального господарства;
- незадовільна демографічна ситуація та стан здоров'я населення.

Проведений аналіз дозволив визначити такі пріоритетні напрямки розвитку Одеської області:

Визначення пріоритету

ПРІОРИТЕТ 1 → Розбудова сучасної індустрії

ПРІОРИТЕТ 2 → Розвиток високопродуктивного агропромислового виробництва

ПРІОРИТЕТ 3 → Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури

ПРІОРИТЕТ 4 → Якісний розвиток туристично-рекреаційної сфери

ПРІОРИТЕТ 5 → Розбудова інфраструктури соціальної сфери та забезпечення нової якості життя населення

РОЗДІЛ 4.

МОЖЛИВІ СЦЕНАРІЇ РОЗВИТКУ ОДЕСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Інерційний	→	передбачає використання наявного потенціалу території; зберігається «status quo», всі процеси у регіоні йдуть практично самопливом
Мобілізаційний	→	орієнтується на зовнішні ресурси, глибоких змін у регіоні не відбувається
Модернізаційний	→	відбуваються глибокі реформи, внутрішні ресурси активізують зростання системи і сприяють «притягуванню» ззовні нових, більш значних ресурсів

«ІНЕРЦІЙНИЙ» СЦЕНАРІЙ

Інерційний сценарій розвитку Одеської області передбачає використання наявного потенціалу території (промислового, транспортного, аграрного, туристично-рекреаційного, ресурсного) на підставі екстенсивного типу економічного зростання, інерційним шляхом із збереженням «status quo» у структурі економіки та факторах її розвитку.

Цей сценарій буде супроводжуватися зростанням системних ризиків, негативні наслідки дії яких будуть посилюватися. Серед них:

- перекладання фінансових зобов'язань з вирішення головних соціально-економічних проблем регіонального розвитку на центральні органи державної влади;

-
- посилення невідповідності між функціями та іміджем рекреаційного регіону та наявністю підприємств, що забруднюють навколишнє природне середовище;
  - поглиблення територіальних диспропорцій у розвитку області.

При такому сценарії міри державного управління по відношенню до розвитку Одеської області будуть орієнтовані на усунення конфліктів та усунення негативних соціальних наслідків.

Ризики розвитку інерційного сценарію – це втрата керованості соціально-економічним комплексом, загрози екологічних та техногенних катастроф, невідповідність державних фінансів такому, що зростає, рівню соціальної напруги на бюджет області, зростання процесів економічної та соціальної стагнації, послаблення міжрегіональних виробничо-кооперативних зв'язків між Одеською областю та іншими регіонами України.

Таким чином, даний інерційний сценарій є майже сценарієм занепаду (у довгостроковій перспективі), хоча і з формальними ознаками «в'ялого» зростання у короткостроковій перспективі та стагнації в середньостроковій перспективі.

Класичні приклади такого типу розвитку подій показують, що навіть при незначному зростанні продуктивності праці, рівня інвестицій все це практично не приводить до підвищення ефективності економіки в цілому, до відчутного зростання якості життя громадян, підвищення соціальних стандартів.

«МОБІЛІЗАЦІЙНИЙ» СЦЕНАРІЙ

«Мобілізаційний» сценарій також не передбачає кардинальної реорганізації економічних процесів, управлінської економічної культури. Він не потребує складної та політично важкої реорганізації державного апарату, а дозволяє ефективно використовувати той, що мається, кадровий потенціал та відпрацьовану культуру державного управління. Найчастіше використовується

в кризовий і післякризовий період, коли мобілізуються всі наявні ресурси і максимально інтенсифікуються усі процеси.

Для вирішення певних проблем залучаються значні зовнішні фінансові ресурси, в основному кредитні, але вони направляються на «латання дірок», а не на глибокі реформи.

Стандартним способом управління при такому сценарії є централізація ресурсів та управління, спроби підвищити його ефективність і запровадити «ручний режим». Боротьба з недоліками і проблемами системи носить агресивний циклічний характер. При цьому величезні зусилля короткочасно впливають на наслідки проблем, але вони не зачіпають їх основ.

Ризики розвитку «мобілізаційного» сценарію – зниження економічної ініціативи та активності на рівні територіальних громад міст, сіл та районів області. Фінансово-економічної віддачі від механічної консолідації та концентрації господарсько-ресурсного потенціалу буде недостатньо для здійснення економічного прориву та подолання економічного відставання, деградації економічної та соціальної інфраструктури, відставання міжнародної конкурентоздатності економічного комплексу області.

Демонструючи певні успіхи, мобілізаційний підхід не дозволить повністю уникнути деградаційних тенденцій у довгостроковій перспективі. Відсутність глибоких змін і реформ не приведе до отримання значних «нових» фінансових ресурсів в середньостроковій і, тим більше, довгостроковій перспективі та глибоких змін, але рейтинг конкурентоспроможності на короткому часовому проміжку покаже позитивну динаміку.

«МОДЕРНІЗАЦІЙНИЙ» СЦЕНАРІЙ

«Модернізаційний» сценарій передбачає реалізацію Стратегії з урахуванням закономірностей посткризового розвитку світової економіки. Він базується на ефективному використанні існуючого в області ресурсного

потенціалу на принципах *інтенсивного типу економічного зростання*. Передбачається, що будуть реалізовані кроки, що спрямовані на підвищення конкурентоспроможності економіки області.

Цей сценарій передбачає повну реалізацію всіх проектів стратегії розвитку регіону, вдалий його менеджмент, моніторинг, оновлення проектів. При цьому слід мати на увазі, що успішно паралельно мають реалізовуватися стратегії усіх міст, що її формують. Реалізація відповідної стратегії Одеської області та, очевидно, глибокі реформи на державному рівні мають також бути успішними.

Реалізація цього сценарію полягає у признанні того, що соціально-економічний розвиток Одеської області – це результат об'єднаних зусиль органів державного управління, бізнесу і громад.

Розвиток Одеської області за такою моделлю стане «технологічним буксиром» для інших прилеглих регіонів, оскільки така модель розвитку стає каталізатором створення високотехнологічних кластерів, які у свою чергу мають тенденцію до формування своїх ареалів. З'являється так званий масштабний мультиплікативний ефект. Таким чином відбувається капіталізація конкурентних переваг на умовах ефективності.

Однак, ця модель розвитку не може бути легко і повністю застосована в умовах корупції, негативного бізнес-клімату та неповороткої адміністративної машини.

Пріоритетами розвитку Одеської області у межах «Модернізаційного» сценарію визнані:

- соціально орієнтоване економічне зростання на підставі ефективного використання регіонального потенціалу ;
- досягнення нової якості економічного зростання на підставі інноваційно-інвестиційної моделі, впровадження наукоємних технологій, інновацій;

-
- підвищення конкурентоздатності господарського комплексу Одеського регіону, що ефективно «вбудований» у систему міжнародного економічного простору та розподілу праці;
  - послаблення регіональних (у межах області) диспропорцій соціально-економічного розвитку;
  - раціональне використання місцевого природно-ресурсного потенціалу та переваг географічного розміщення Одеської області.

У межах «модернізаційного» сценарію розвитку області має відбуватися:

- створення нових регіональних кластерів (індустріальних парків), що забезпечать нову якість економічного зростання;
- інтенсивне впровадження сучасних моделей реформування економіки Одеської області та регіонального управління;
- якісний розвиток співробітництва та кооперації з регіонами України, формування оптимальної моделі участі області у загальнонаціональній системі розподілу праці;
- подолання депресивності районів регіону;
- зростання доходів зведеного бюджету Одеської області.

Враховуючи сутність зазначених сценаріїв перевага віддана «модернізаційному» сценарію розвитку Одеської області.

РОЗДІЛ 5.

СТРАТЕГІЧНІ ЦІЛІ ТА ЗАДАЧІ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНУ

За кожним окресленим пріоритетним напрямком економічного та соціального розвитку Одеської області на підставі проведеного SWOT-аналізу розроблені стратегічні цілі та завдання.

5.1. Розбудова сучасної індустрії

Внутрішні фактори, що зумовлюють конкурентні переваги регіону:

- наявність кваліфікованих інженерно-технічних кадрів;
- вигідне географічне розташування регіону;
- наявність в регіоні ресурсів для розвитку індустрії взагалі та місцевої промисловості зокрема;
- розвинена інфраструктура забезпечення виробництва.

Внутрішні фактори, що ускладнюють формування конкурентних переваг:

- рівень технічного та технологічного розвитку більшості підприємств індустрії відповідає лише 3-4 рівням технологічного укладу;
- низький рівень інноваційності виробництва;
- висока енерго- та матеріалоемність виробництва;
- дефіцит ремонтних робочих для підприємств індустрії;
- нерівномірність розміщення підприємств індустрії;
- висока зношеність основних фондів діючих підприємств індустрії;
- недостатність венчурних фірм, що займаються інноваційними розробками для впровадження їх на підприємствах індустрії;
- низький рівень бізнес-планування на підприємствах індустрії.

Можливості, що сприяють досягненню стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- високий науковий потенціал регіону;
- прагнення регіональної влади до відродження індустрії в регіоні та підвищення рівня індустріалізації регіону;
- достатньо високий рівень розвитку сфери послуг, що є потенційним споживачем продукції індустрії;
- доволі низький рівень зайнятості сільської молоді може спонукати відродження серед неї (при наявності інших умов) престижності робочої професії та мотивації до її отримання;
- наявність вільних територій та незайнятих трудових ресурсів у малих містах та селах області для створення в них нових сучасних підприємств індустрії.

Несприятливі умови для досягнення стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- загальна економічна криза, вихід з якої є затяжним;
- відсутність у регіональних підприємців мотивації до вкладання інвестицій у розвиток національної промисловості;
- велика частка на регіональному ринку товарів іноземного виробництва, і перш за все, достатньо дешевої промислової продукції китайського виробництва;
- недосконалість законодавства що до розвитку виробничого підприємництва;
- високий рівень трансакційних витрат при створенні та функціонуванні підприємництва;
- високий рівень банківських відсотків по кредитах;
- непрестижність серед молоді та відсутність мотивації що до отримання робочої професії;
- недостатність у регіоні спеціальних учбових закладів, що готують кваліфіковані робочі кадри.

Стратегічні цілі та задачі щодо розбудови сучасної індустрії

Відновлення виробничого потенціалу

- 1.1. Доведення питомої ваги індустрії у ВРП до передкризового рівня.
- 1.2. Сприяння розвитку виробничого бізнесу, як малого, так і середнього.
- 1.3. Стимулювання збільшення обсягів виробництва промислової продукції.
- 1.4. Розбудова в регіоні галузі машинобудування.
- 1.5. Розбудова будівельної індустрії в регіоні як основи будівництва житла для населення з середнім рівнем доходів та соціального житла.

Досягнення 5-6 рівнів технологічного укладу

- 2.1. Впровадження на підприємствах промислової індустрії нових сучасних технологій, що забезпечують виробництво конкурентоспроможної на світовому ринку продукції.
- 2.2. Відродження на якісно новому, сучасному рівні будівельної індустрії, яка забезпечить потреби регіону у будівельних конструкціях та матеріалах для будівництва достатньо дешевого, з високим рівнем індустріалізації, житла; відродження в регіоні сучасного машинобудування.
- 2.3. Проведення на підприємствах харчової промисловості нових сучасних технологій, що забезпечують високу якість виробництва продуктів харчування.

Впровадження інноваційно-інвестиційної моделі розвитку індустрії

- 3.1. Створення умов для впровадження на підприємствах індустрії інноваційних проектів з прийнятним рівнем рентабельності та терміном їх окупності.

-
- 3.2. Відродження науково-промислових центрів (інститутів) для впровадження у виробництво нових інноваційних технологій, нової техніки, засобів автоматизації.
- 3.3. Створення сприятливого інвестиційного клімату в регіоні для активного інвестування у інноваційні проекти коштів українських інвесторів.
- 3.4. Підвищення інноваційної активності підприємств.
- 3.5. Стимулювання винахідницької діяльності.
- 3.6. Формування сприятливого інвестиційного клімату в регіоні для активного притоку іноземних інвесторів.

5.2. Розвиток високопродуктивного агропромислового виробництва

- Внутрішні фактори, що зумовлюють конкурентні переваги регіону:**
- найбільша за площею область України;
  - переважання чорноземів у ґрунтовому покриві;
  - сприятливі агрокліматичні умови – сума активних температур достатня для вирощування більшості сільськогосподарських культур;
  - розвиненість зернопродуктового, плодоовочеконсервного та виноградарсько-виноробного під комплексів.
- Внутрішні фактори, що ускладнюють формування конкурентних переваг:**
- розташування в зоні ризикованого землеробства;
  - ерозія ґрунтів в результаті інтенсивного розорювання (деградація земель);
  - маловодність краю та висока мінералізація води у річках;
  - заболочення та засолення ґрунтів на зрошуваних землях;
  - забруднення земель надмірним внесенням мінеральних добрив, отрутохімікатів;
  - застарілий парк та високий знос сільськогосподарської техніки.

Можливості, що сприяють досягненню стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- створення господарств з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції з використанням новітніх технологій
- впровадження заходів органічного землеробства для виробництва екологічно чистої продукції
- концентрація сільськогосподарських підприємств
- законодавче забезпечення розвитку сільськогосподарського виробництва

Несприятливі умови для досягнення стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- зменшення родючості ґрунтів внаслідок водної та вітрової ерозії;
- значний обсяг імпорту дешевої плодоовочевої продукції та продуктів тваринництва;
- забруднення сільськогосподарської продукції залишками мінеральних добрив, отрутохімікатів;
- моральний та фізичний знос потужностей з виробництва та переробки сільськогосподарської продукції.

Стратегічні цілі та задачі щодо розвитку високопродуктивного агропромислового виробництва

Стабільне зростання виробництва продукції тваринництва, в першу чергу молочного скотарства

- 1.1. Реконструкція існуючих та створення нових тваринницьких комплексів, птахофабрик і птахогосподарств, селекційно-племінних центрів та господарств.
- 1.2. Відродження поголів'я великої рогатої худоби, в першу чергу молочних порід.
- 1.3. Покращення зооветеринарного та племінного обслуговування тваринництва і птахівництва.
- 1.4. Сприяння розвитку товарного виробництва кормів для потреб особистих підсобних господарств підприємствами суспільного сектора та кооперативами.

-
- 1.5. Удосконалення відповідно до європейських вимог механізму здійснення державного контролю та нагляду за дотриманням ветеринарних та санітарних вимог при утриманні тварин, виробництві харчових продуктів.
  - 1.6. Забезпечення стабільної епізоотичної ситуації в регіоні, недопущення виникнення та масового поширення інфекційних хвороб тварин.

Ефективне функціонування агропромислового комплексу

- 2.1. Раціональне використання кліматичного потенціалу регіону.
- 2.2. Впровадження ресурсозберігаючих, екологічно безпечних технологій обробки ґрунту і вирощування сільськогосподарських культур.
- 2.3. Підвищення родючості ґрунтів шляхом вапнування та сидерації, створення умов для підвищення урожайності сільськогосподарських культур.
- 2.4. Подальше впровадження систем крапельного зрошення для раціонального використання водних ресурсів.
- 2.5. Впровадження у виробництво прогресивних технологій, що забезпечують комплексну переробку сировини та збільшення виходу готової продукції з одиниці сировини.
- 2.6. Поновлення машино-тракторного парку, удосконалення форм його використання та забезпечення виробництва сільськогосподарської продукції за прогресивними технологіями.
- 2.7. Розвиток овочівництва, вирощування плодів та ягід, виноградарства як галузей спеціалізації рослинництва.
- 2.8. Розвиток бджільництва запилювального та медово-запилювального напрямку для збільшення продуктивності ентомофільних сільськогосподарських рослин.
- 2.9. Створення сучасної селекційної бази аграрного виробництва.
- 2.10. Розширення виробництва імпортозамінюючої продукції.
- 2.11. Підвищення конкурентоспроможності харчових продуктів на внутрішньому і зовнішньому ринках за рахунок зниження собівартості, поліпшення якості і зовнішнього оформлення продукції, істотного зменшення витрат енергоресурсів.

***Розвиток ринкової
інфраструктури в
аграрній сфері***

- 3.1. Будівництво сучасних потужних елеваторів для надання послуг по зберіганню зерна та продуктів його переробки.
- 3.2. Створення оптових (гуртових) сільськогосподарських ринків на кооперативних засадах.
- 3.3. Створення сільськогосподарських кредитних спілок.
- 3.4. Створення сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів.

5.3. Розбудова та модернізація транспортної інфраструктури

**Внутрішні фактори, що
зумовлюють конкурентні
переваги регіону:**

- Наявність усіх видів транспортного сполучення
- Наявність з'єднуючої магістралі усіх напрямків руху - автодороги державного значення «Обхід м. Одеса», що забезпечує вихід транспортних потоків до Чорноморських та Придунайських портів
- Наявність автодороги Одеса-Рені
- Розвинутий морегосподарський комплекс (8 морських портів)

**Внутрішні фактори, що
ускладнюють формування
конкурентних переваг:**

- Незадовільний стан автотранспортної інфраструктури (невідповідність міжнародним вимогам)
- Недостатня кількість автомобільних доріг, залізничної мережі
- Зношеність рухомих об'єктів усіх видів транспорту
- Недостатня кількість перевантажувальних комплексів (низька пропускна здатність портів)
- Низький рівень розвитку залізничної інфраструктури в портах та на підходах до них

Можливості, що сприяють досягненню стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- Унікальне географічне положення
- Зростання популярності контейнерних перевезень
- Залучення інвестицій у модернізацію портової та транзитно-транспортної інфраструктури

Несприятливі умови для досягнення стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- Відсутність генеральних планів розвитку населених пунктів і нерівномірність вкладання інвестицій по адміністративно-територіальних одиницях області
- Неврегульованість митного законодавства
- Низький рівень інформатизації транспортного процесу
- Посилення конкуренції з боку контейнерних терміналів Констанца, Новоросійськ

Стратегічні цілі та задачі щодо розбудови та модернізації транспортної інфраструктури

Створення сучасної мережі автомобільних доріг загального користування

1.1. Будівництво нових швидкісних автомагістралей, автомобільних доріг загального користування державного значення за пріоритетними напрямками розвитку регіону та за напрямками туристичних маршрутів.

1.2. Покращення транспортно-експлуатаційного стану автомобільних доріг, доведення їх до параметрів I категорії.

1.3. Реконструкція та будівництво автомобільних доріг місцевого значення.

1.4. Створення умов для комфортного і безпечного руху пасажирів.

***Модернізація та
подальша розбудова
портового господарства***

2.1. Створення сучасних спеціалізованих високотехнологічних перевантажувальних терміналів, збільшення потужностей морських портів.

2.2. Збільшення пропускної здатності контейнерних терміналів (переобладнання та розширення причалів, пристосованих для розміщення великої кількості контейнерів), поповнення контейнерного флоту судами підвищеної місткості.

2.3. Збалансований розвиток інфраструктури морських торговельних портів і припортових залізничних станцій.

2.4. Оновлення транспортного флоту Українського Дунайського пароплавства.

***Орієнтованість
транспортної
інфраструктури на
обслуговування
туристських потоків***

3.1. Розвиток авіа та морського сполучення.

3.2. Техніко-технологічна модернізація усіх видів транспорту.

3.3. Організація швидкісного руху за рахунок придбання нових транспортних одиниць та модернізації існуючої мережі доріг.

3.5. Розвиток сучасного автобусного сполучення, оптимізація мережі автобусних маршрутів, охоплення усіх населених пунктів автобусним сполученням.

3.6. Надання високоякісних послуг з перевезення міським електротранспортом.

3.7. Забезпечення безпеки руху.

3.8. Створення розвиненої мережі сервісних підприємств на автошляхах.

***Розвиток транзитного
потенціалу***

4.1. Сприяння розвитку на території регіону відрізків міжнародних транспортних коридорів.

4.2. Використання системи суднохідних трас.

4.3. Забезпечення безпеки судноплавства.

4.4. Підвищення конкурентоспроможності портів Одещини.

5.4. Якісний розвиток туристично-рекреаційної сфери

Внутрішні фактори, що зумовлюють конкурентні переваги регіону:

- Значні бальнеологічні, природно-кліматичні, рекреаційно-туристичні ресурси
- Значна протяжність сприятливої для розвитку курортно-рекреаційної індустрії берегової зони Чорного моря
- Значний оздоровчо-рекреаційний потенціал та бальнеологічні ресурси (лікуванні грязі, мінеральні джерела, рапа лиманів)
- Висока рекреаційна якість вод Чорного моря
- Наявність сприятливих для рекреації заливів та віддалених від моря пісчаних кос
- Наявність об'єктів природно-заповідного фонду
- Наявність унікальних ландшафтів та природних парків
- Багата історична та культурна спадщина

Внутрішні фактори, що ускладнюють формування конкурентних переваг:

- Нераціональне використання ресурсів прибережної зони (незадовільний стан берегової лінії, пляжів)
- Відсутність стратегії та програм освоєння рекреаційного природно-ресурсного потенціалу та розвитку курортно-рекреаційного господарства
- Низький рівень конкурентоспроможності туристичного продукту
- Низька якість туристичних, лікувальних та супутніх послуг
- Незадовільний стан об'єктів історичної та культурної спадщини
- Нерозвинутий інформаційний простір про туристичні можливості регіону

Можливості, що сприяють досягненню стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- Залучення інвестицій на розвиток курортно-рекреаційної сфери
- Захист вітчизняного виробника рекреаційно-туристичних та послуг
- Покращення законодавчого та маркетингового забезпечення розвитку сфери відпочинку, лікування та туризму
- Розширення та раціональне використання інфраструктури рекреаційно-туристичного комплексу

Несприятливі умови для досягнення стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:

- Низька платоспроможність населення і, як наслідок, зниження попиту на курортно-рекреаційні послуги
- Відомча роздробленість рекреаційних закладів
- Зниження якості природних курортно-рекреаційних ресурсів
- Транскордонне забруднення Дунаю, Дністра
- Екологічні ризики, що пов'язані із збільшенням обсягів відходів, підвищенням рівня викидів транспорту в атмосферу
- Посилення конкуренції серед регіонів

Стратегічні цілі та задачі щодо якісного розвитку туристично-рекреаційної сфери

Підвищення якості та конкурентоспроможності туристичного продукту

1.1. Модернізація та реконструкція існуючої матеріально-технічної бази об'єктів туристичної інфраструктури, доведення їх оснащення до міжнародних вимог.

1.2. Розширення номенклатури туристично-рекреаційних послуг (розвиток та підтримка круїзного морського, річкового, яхтингового, лікувально-оздоровчого, ділового, культурного, історико-пізнавального, спортивного та розважального, екологічного та сільського видів туризму).

-
- 1.3. Підвищення рівня інноваційності рекреаційного продукту.
  - 1.4. Підвищення рівня професійної підготовки фахівців туристично-рекреаційної сфери з метою підвищення рівня якості обслуговування до міжнародних стандартів.
  - 1.5. Забезпечення перепідготовки персоналу рекреаційно-туристичного комплексу з метою забезпечення обслуговування іноземних відвідувачів.
  - 1.6. Впровадження на рику туристично-рекреаційних послуг прогресивних технологій обслуговування.
  - 1.7. Сприяння будівництву нових сучасних об'єктів туристично-рекреаційної інфраструктури.
  - 1.8. Покращення зони відпочинку на морському узбережжі.
  - 1.9. Реставрація пам'яток історичної та культурної спадщини.
  - 1.10. Розвиток інфраструктури курортів, утримання та благоустрій парків, пляжів, загальнокультурних закладів.
  - 1.11. Розвиток розгалуженої мережі організацій та установ, що надають екскурсійні, культурно-розважальні, оздоровчі та інші послуги.

Раціональне використання рекреаційного та туристичного потенціалів регіону

- 2.1. Створення курортно-рекреаційного кадастру для визначення можливостей та обмежень у використанні курортно-рекреаційних та земельних ресурсів з визначенням перспектив та переваг територіального розвитку.
- 2.2. Формування конкурентоспроможних кластерів у рекреаційній та туристичній сферах.
- 2.3. Стратегічне планування розвитку прибережних територій, розробка схем функціонального зонування прибережної полоси.
- 2.4. Інвентаризація та впорядкування земель рекреаційного і природоохоронного призначення.
- 2.5. Оптимізація використання прибережних територій відповідно до екологічних норм та пріоритетів регіону.

2.6. Збереження, захист та відтворення унікальної флори та фауни, природних ландшафтів.

2.7. Екологічний благоустрій ландшафтних парків, природно-заповідного фонду.

*Розвиток регіональної
інформаційної
інфраструктури щодо
рекреаційних та
туристичних послуг*

3.1. Оптимізація організаційно-управлінської структури туристично-рекреаційної галузі.

3.2. Створення центрів туристичної інформації з обслуговування туристів та відпочиваючих.

3.3. Популяризація туристичного продукту через засоби масової інформації.

5.5. Розбудова інфраструктури соціальної сфери та забезпечення нової якості життя населення

Внутрішні фактори, що зумовлюють конкурентні переваги регіону:

- Наявність висококваліфікованих медичних кадрів у містах та обласному центрі
- Можливості отримання молодими спеціалістами досвіду від провідних медичних спеціалістів
- Високий освітній рівень населення
- Наявність в області педагогів-новаторів відданих педагогічній справі
- Розвиток туристичного, курортного та бальнеологічного ринку послуг
- Пропагування здорового способу життя та довголіття
- Традиційна підприємницька активність населення
- Наявність кваліфікованої робочої сили
- Високий рівень мобільності робочої сили
- Перепідготовка робочої сили відповідно до вимог регіонально ринку праці
- Можливості сезонного працевлаштування

**Внутрішні фактори,
що ускладнюють
формування
конкурентних
переваг:**

- Недостатній рівень оснащення міських медичних закладів сучасним медичним обладнанням
- Низький рівень оснащення медичних пунктів у сільській місцевості;
- Значна фізична зношеність основних фондів медичних закладів
- Низький рівень медичного обслуговування населення у сільській місцевості
- Недостатній рівень якості освітніх послуг у сільській місцевості;
- Недостатність об'єктів та площ спортивних установ
- Відсутність об'єктів для проведення спортивних та культурно-видовищних заходів
- Висока фізична зношеність основних фондів водопостачання та водовідведення
- Недостатня якість питної води, що подається централізованим водопостачанням
- Низький рівень газифікації сільських населених пунктів
- Невисока тривалість життя
- Висока дитяча смертність
- Низький рівень зайнятості сільського населення
- Обмежені можливості працевлаштування у сільській місцевості
- Обмеженість працевлаштування молоді і молодих фахівців
- Незадовільний стан водопостачання та каналізаційного господарства
- Значний знос основних фондів і висока енергоємність житлово-комунальної сфери
- Необхідність оптимізації єдиної системи теплопостачання та реконструкції тепломереж
- Енергозалежність та енергодефіцитність регіону
- Відсутність в регіоні енергогенеруючих потужностей

<p>Можливості, що сприяють досягненню стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Намагання регіональної влади вирішити проблеми якості життя населення в регіоні – Фінансування з місцевих бюджетів коштів на розвиток інфраструктури соціальної сфери – Намагання Кабінету Міністрів України сприяти вирішенню в області проблем розвитку інфраструктури соціальної сфери – Активна позиція місцевої влади щодо поліпшення інноваційно-інвестиційного клімату в регіоні – Передбачення у державному бюджеті коштів на розвиток в регіоні інфраструктури соціальної сфери – Наявність в області вищих учбових закладів для підготовки достатньої кількості кваліфікованих медичних та педагогічних кадрів – Наявність державного замовлення на підготовку фахівців – Інвестування приватними інвесторами коштів у розбудову приватних медичних закладів в області – Інвестування приватними інвесторами коштів у створення приватних освітніх установ в області
<p>Несприятливі умови для досягнення стратегічних цілей пріоритетного розвитку регіону:</p>	<ul style="list-style-type: none"> – Високий рівень захворювання населення серцево-судинними та судинно-мозковими захворюваннями – Незадовільний стан здоров'я дітей – Неможливість отримання елементарних медичних послуг у більшості сільських населених пунктів – Недостатність медичних кадрів у сільській місцевості – Занепад курортних установ («Куяльник») – Зменшення обсягу та якості послуг, що надаються санаторно-курортними установами – Неповна забезпеченість сільських шкільних закладів педагогічними кадрами – Низький рівень загальної освіти у сільській молоді – Природне старіння значної частини споруд культурної спадщини – Скорочення чисельності наявного населення – Старіння населення – Нерівні можливості працевлаштування міського та сільського населення – Значний відтік сільського населення у місто – Відтік кваліфікованої робочої сили за кордон – Демпінг заробітної плати на ринку праці – Втрата пріоритету здобуття вищої освіти

Стратегічні цілі та задачі

щодо розбудови інфраструктури соціальної сфери та забезпечення нової якості життя населення

***Розвиток сучасної
високоякісної освіти***

- 1.1. Забезпечення вільного доступу молоді, осіб працездатного віку до якісної професійно-технічної та вищої освіти, системи підвищення кваліфікації.
- 1.2. Оптимізація мережі та укрупнення навчальних закладів регіону.
- 1.3. Будівництво у сільських адміністративних центрах сучасних шкіл.
- 1.4. Подальша компютеризація шкіл, ліквідація диспропорції у рівні компютеризації учбового процесу міських та сільських шкіл.
- 1.5. Повне забезпечення сільських шкіл педагогічними кадрами.
- 1.6. Стимулювання підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.
- 1.7. Забезпечення дотримання навчальними закладами регіону ліцензійних умов щодо показників якості освіти, якісного та кількісного складу викладачів.
- 1.8. Поновлення навчальних програм відповідно до європейських стандартів та з урахуванням перспектив розвитку ринку праці.
- 1.9. Вдосконалення механізму працевлаштування випускників.

***Підвищення якості та
доступності медичних
послуг***

- 2.1. Підвищення рівня забезпеченості медичними послугами.
- 2.2. Соціальний захист та соціальне обслуговування населення.
- 2.3. Створення сучасних лікувально-оздоровчих комплексів.
- 2.4. Повне забезпечення населення сільської місцевості медичними послугами ФАПів або пунктів сімейного лікаря.
- 2.5. Повне матеріальне забезпечення роботи фельдшерсько-акушерських пунктів та пунктів сімейного лікаря.

-
- 2.6. Забезпечення роботи фельдшерсько-акушерських пунктів та пунктів сімейного лікаря кваліфікованими медичними кадрами.
  - 2.7. Організація надання швидкої медичної допомоги у віддалених районах та населених пунктах області.
  - 2.8. Розвиток об'єктів фізичної культури і спорту.
  - 2.9. Перехід на страхову медицину.

Розвиток культури та збереження об'єктів культурної спадщини

- 3.1. Розбудова у сільській місцевості об'єктів культури.
- 3.2. Розбудова культурних центрів.
- 3.3. Збереження розташованих в регіоні об'єктів культурної спадщини.
- 3.4. Відродження пам'яток архітектури та археології, що мають всесвітнє історико-культурне і наукове значення.

Реформування житлово-комунальної сфери та підвищення якості комунальних послуг

- 4.1. Демоніполізація ринку комунальних послуг та обслуговування житлового фонду.
- 4.2. Розвиток та модернізація централізованої системи питного водопостачання.
- 4.3. Посилення енергетичної самодостатності області.
- 4.4. Розвиток водовідведення для створення умов екологічної безпеки життя населення.
- 4.5. Підвищення рівня газифікації сільських населених пунктів.
- 4.6. Задоволення потреби регіону в енергетичних ресурсах.
- 4.7. Розробка, реалізація інвестиційних проектів з енергозбереження та реконструкції мереж тепlopостачання.
- 4.8. Реалізація екологічних заходів щодо охорони навколишнього природного середовища.
- 4.9. Розвиток послуг комунальної сфери.
- 4.10. Сприяння формуванню сучасної сфери послуг.

**Формування активного
бізнес-середовища**

- 5.1. Сприяння сталому розвитку малого бізнесу.
- 5.2. Сприяння міжнародному бізнес-партнерству підприємств.
- 5.3. Стимулювання розвитку окремих видів економічної діяльності.
- 5.4. Створення Стабілізаційного фонду в депресивних районах регіону.
- 5.5. Створення об'єднання споріднених підприємств і виробництв регіону з метою підвищення їхньої сукупної ефективності. Кластеризація економіки регіону.
- 5.6. Запобігання відпливу сільського населення в місто та кваліфікованої робочої сили за межі області та країни.
- 5.7. Розробка програми підвищення мобільності робочої сили.
- 5.8. Організація профнавчання безробітних на основі вимог роботодавця.

РОЗДІЛ 6.

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ІНСТИТУЦІОНАЛЬНІ МЕХАНІЗМИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Досягнення цілей, що визначені стратегією економічного та соціального розвитку Одеської області, повинно базуватися на створенні умов для ефективного вирішення існуючих проблем за допомогою програмно-цільового методу у системі планування розвитку регіону.

Безпосередніми виконавцями завдань, які пов'язані із впровадженням на практиці положень стратегії, є місцеві органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування Одеської області. Їх діяльність полягатиме у створенні умов для стимулювання та спрямування дій суб'єктів підприємницької діяльності різних форм власності відповідно до Стратегічних цілей, пріоритетів та завдань.

Одним з дієвих інструментів реалізації Стратегії є укладання угоди щодо регіонального розвитку між Одеською обласною радою та Кабінетом Міністрів України, яка визначатиме спільні заходи щодо регіонального розвитку.

Основним *правовим механізмом* реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку Одеської області є Конституція України, а також нормативно-правова база, що регламентує питання:

- здійснення функцій виконавчої влади та місцевого самоврядування (передусім, Закони України «Про місцеве самоврядування в Україні» та «Про місцеві державні адміністрації»);

- коротко-, середньо- та довгострокового прогнозування (Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і

соціального розвитку України», Концепція вдосконалення системи прогнозних і програмних документів з питань соціально-економічного розвитку України, Постанова Кабінету Міністрів України «Про розроблення прогнозних і програмних документів економічного і соціального розвитку та складання проекту державного бюджету»).

Вирішення проблем економічного характеру здійснюватиметься за допомогою Податкового та Бюджетного кодексів України, щорічних Законів України «Про Державний бюджет», «Про банки та банківську діяльність» та інших нормативних актів, які регламентують механізми оподаткування і функціонування суб'єктів господарської діяльності, а також законодавчих та нормативно-правових актів, які регламентують державну регіональну політику – Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів».

Основою *організаційного механізму* реалізації Стратегії економічного та соціального розвитку Одеської області є:

1. Формування інститутів соціального партнерства та розвитку механізмів і форм комунікації органів державного управління, бізнесу та суспільства.

Учасниками комунікаційного процесу є:

- центральні органи державної влади України;
- органи виконавчої влади та місцевого самоврядування Одеської області;
- регіональні галузеві асоціації та об'єднання підприємців і господарюючих суб'єктів;
- суб'єкти господарювання;
- суспільні організації, політичні партії;
- населення регіону.

---

2. Система програмно-планових документів з управління розвитком регіону:

- середньострокові прогнози розвитку Одеської області;
- щорічні програми соціально-економічного розвитку області та адміністративно-територіальних одиниць;
- цільові програми розвитку підприємств, установ та організацій, галузей виробництва та соціальної сфери, що розроблені згідно із Стратегічними пріоритетами соціально-економічного розвитку області на період до 2020 р.;
- бюджети адміністративно-територіальних одиниць;
- угоди щодо регіонального розвитку між Одеською обласною радою та Кабінетом Міністрів України, що визначатимуть спільні заходи щодо регіонального розвитку;
- програми подолання стану депресивності окремих територій;
- контроль за ходом реалізації Стратегічних пріоритетів і коригування на цій основі цілей, завдань та конкретних дій;
- періодична оцінка ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових та інш.), які необхідні для реалізації заходів Стратегії;
- здійснення постійних контактів з центральними і місцевими органами влади для виявлення і вирішення загальних проблем із застосуванням організаційно-правових норм, передбачених чинним законодавством.

Економічний механізм реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку області передбачає:

- формування сприятливих умов для залучення інвестицій в економіку регіону;
- забезпечення пріоритетного розвитку інноваційно-орієнтованих галузей економіки;

-
- підтримку власного виробника промислової продукції;
  - сприяння фінансовому оздоровленню підприємств;
  - створення сприятливих умов формування ефективного власника;
  - створення конкурентного середовища шляхом підвищення економічного потенціалу регіону;
  - спрямування коштів бюджетів усіх рівнів на фінансування заходів, що мають пріоритетне соціальне значення для регіону;
  - сприяння збільшенню обсягів фінансування на проведення наукових розробок та їхнє впровадження у виробництво;
  - сприяння залученню кредитів банків та небанківських установ, коштів недержавних цільових фондів, лізингових компаній та ін. для здійснення пріоритетних заходів соціально-економічного розвитку регіону, впровадження новітніх технологій, інноваційних проектів.

Інформаційний механізм реалізації Стратегії соціально-економічного розвитку області передбачає:

- запровадження інформаційного моніторингу соціальних та економічних процесів розвитку регіону;
- забезпечення відкритості, гласності діяльності органів державної виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- здійснення заходів щодо участі громадян і громадських об'єднань в діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- забезпечення широкої інформованості населення щодо рішень, які приймаються органами виконавчої влади з вирішення соціальних та економічних питань;
- широке та об'єктивне висвітлення у засобах масової інформації змісту Стратегії розвитку, ходу її виконання, зокрема шляхом подання інформації

щодо змін у соціально-політичній, економічній, освітній, правовій, науково-технічній ситуації в області;

- створення ефективної системи взаємної інформації між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування як по горизонталі, так і по вертикалі щодо ходу реалізації Стратегії розвитку, шляхів вирішення проблемних питань.

РОЗДІЛ 7.

ЕТАПИ РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Масштабність і складність цілей і завдань, які необхідно вирішити в процесі реалізації Стратегічних пріоритетів економічного та соціального розвитку Одеської області до 2020р., обумовлюють поетапне їх вирішення:

I етап – 2012-2014 рр.;

II етап – 2015-2017 рр.;

III етап – 2018-2020 рр.

Основні прогностичні показники економічного та соціального розвитку Одеської області розраховувались на основі експертних оцінок учасників *«Консенсус-прогноз» опитування.*

I ЕТАП

Економічна стабілізація

та формування передумов структурних зрушень

Необхідність етапу обумовлена потребою стабілізації економічного та соціального стану Одеської області.

На першому етапі передбачається:

- визначення структурних проблем у кожному місті та районі області, що здатні негативно вплинути на конкурентоспроможність і потенціал економічного зростання регіону; розроблення програми заходів щодо їх розв'язання;
- укладання угод що до регіонального розвитку;
- розробка та затвердження стратегій розвитку міст та районів області на середньо- та довгострокову перспективу, цільових програм,

---

спрямованих на реалізацію пріоритетів Стратегії економічного та соціального розвитку області та окремих територій;

- проведення моніторингу показників розвитку міст та районів області для визначення депресивних територій;
- підготовка та виконання програм подолання депресивності окремих територій.

Тривалість етапу – 2012-2014 рр.

Цільові індикатори (станом на кінець 2014 року по відношенню до рівня 2010 року):

- реальний приріст валового регіонального продукту – 15 %;
- збільшення інвестицій в основний капітал – 12 %;
- приріст продукції промисловості – 15 %;
- приріст продукції сільського господарства – 10 %;
- збільшення обсягу вантажних перевезень – 7 %;
- збільшення обсягу послуг, реалізованих населенню – 18 %;
- збільшення середньомісячної заробітної плати найманих працівників – 21%;
- збільшення частки інноваційно-активних підприємств – 6 %.

II ЕТАП

Активні структурні зрушення

Етап характеризується завершенням періоду стабілізації та концентрацією економіки на здійсненні позитивних структурних зрушень.

На другому етапі передбачається:

- спрямування інвестицій на розбудову соціально-економічної інфраструктури області;
- реалізація довгострокової стратегії розвитку міст та районів та області;

-
- формування нових фінансово-економічних основ розвитку матеріально-технічної бази та інфраструктури рекреаційно-туристичної сфери;
  - концентрація інвестиційних ресурсів на інвестуванні у розвиток транспорту та транспортної інфраструктури області;
  - виконання програм подолання депресивності територій;
  - регулювання внутрішніх та зовнішніх інвестицій в основний капітал для концентрації на пріоритетних напрямках структурної модернізації;

Тривалість етапу – 2015-2017 рр.

Цільові індикатори (станом на кінець 2017 року по відношенню до рівня 2014 року):

- реальний приріст валового регіонального продукту – 18 %;
- збільшення інвестицій в основний капітал – 20 %;
- приріст продукції промисловості – 21 %;
- приріст продукції сільського господарства – 15 %;
- збільшення обсягу вантажних перевезень – 6 %;
- збільшення обсягу послуг, реалізованих населенню – 21 %;
- збільшення середньомісячної заробітної плати найманих працівників – 24 %;
- збільшення частки інноваційно-активних підприємств – 7 %.

III ЕТАП

Стабільний прогрес регіону

Етап характеризується використанням практичних напрацювань в ході проведення структурної модернізації для підвищення конкурентоспроможності економіки регіону, соціального ефекту її зростання.

На третьому етапі передбачається:

- запровадження заходів щодо зміцнення фінансово-економічної основи територіальних громад;

-
- забезпечення функціонування високопродуктивного агропромислового виробництва;
  - забезпечення ефективного функціонування модернізованої транспортної інфраструктури регіону;
  - забезпечення ефективного функціонування відродженої сучасної індустрії;
  - забезпечення функціонування конкурентоспроможної туристично-рекреаційної сфери;
  - забезпечення ефективного функціонування об'єктів соціальної інфраструктури;
  - проведення моніторингу існуючих інструментів стимулювання розвитку регіонів, результатів реформ на предмет їх ефективності та моніторингу розвитку регіонів з метою визначення пріоритетів регіонального розвитку на наступну довгострокову перспективу.

Тривалість етапу – 2018-2020 рр.

Цільові індикатори (станом на кінець 2020 року по відношенню до рівня 2017 року):

- реальний приріст валового регіонального продукту – 21 %;
- збільшення інвестицій в основний капітал – 23 %;
- приріст продукції промисловості – 28 %;
- приріст продукції сільського господарства – 18 %;
- збільшення обсягу вантажних перевезень – 9 %;
- збільшення обсягу послуг, реалізованих населенню – 28 %;
- збільшення середньомісячної заробітної плати найманих працівників – 27%;
- збільшення частки інноваційно-активних підприємств – 8 %.

РОЗДІЛ 8.

МОНІТОРИНГ І ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ СТРАТЕГІЇ

Результати реалізації Стратегії визначаються шляхом проведення моніторингу соціально-економічного розвитку області, програм подолання депресивності окремих територій, інших заходів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування.

Основними завданнями моніторингу реалізації Стратегії є збір, узагальнення, періодичний аналіз показників соціально-економічного розвитку області та визначення ефективності реалізації Стратегії.

Моніторинг проводиться на підставі даних управлінь та підрозділів обласної державної адміністрації, територіальних представництв центральних органів виконавчої влади, районних державних адміністрацій та міських виконавчих комітетів.

Головне управління економіки облдержадміністрації щороку узагальнює інформацію, готує звіт про реалізацію Стратегії та подає його на розгляд голові обласної державної адміністрації.

Контроль за реалізацією Стратегії покладається на галузеві управління та відділи обласної державної адміністрації, територіальні представництва центральних органів виконавчої влади, районні державні адміністрації та міські виконавчі комітети.

Реалізація Стратегії забезпечить поліпшення соціальної та економічної ситуації в області, а саме:

- усунення внутрішньорегіональних соціальних диспропорцій, у тому числі у заробітній платі та забезпеченні додержання державних соціальних гарантій;

- збільшення обсягу інвестицій в основний капітал та усунення відповідних диспропорцій;
- створення умов для сталого розвитку області, адміністративних районів і міст, підвищення рівня життя населення, покращення ситуації й сфері зайнятості, формування середнього класу;
- додержання визначених державних соціальних гарантій для громадян незалежно від місця проживання;
- подолання депресивного стану проблемних районів.

Очікувана динаміка основних цільових індикаторів на кінець 2020 року (по відношенню до рівня 2011 року) за оптимістичним та песимістичним прогнозом представлена відповідно на рис. 8.1 та 8.2.

* – % пунктів

Рис. 8.1. Темпи приросту цільових індикаторів за період 2011-2020 рр.
за оптимістичним прогнозом

Базовою умовою покращення економічної та соціальної ситуації стане суттєвий приплив інвестицій (щорічне збільшення очікується на рівні 6-8%).

* – % пунктів

Рис. 8.2. Темпи приросту цільових індикаторів за період 2011-2020 рр.
за песимістичним прогнозом

За десять років інвестиції в основний капітал зростуть: за оптимістичним прогнозом на – 55%, за песимістичним прогнозом – на 50%.

Стратегічно орієнтовані інвестиції сприятимуть вдосконаленню структури економіки Одеської області, її конкурентоспроможності за рахунок суттєвої диверсифікації, ефективності, інноваційності, а також підвищенню якості господарювання.

До кінця 2020 року (у порівнянні з 2011р.) валовий регіональний продукт збільшиться на 45-51% (відповідно за песимістичним та оптимістичним прогнозом). Щорічне зростання валового регіонального продукту очікується на рівні 5-6%. Це стане передумовою для пропорційного збільшення доходів місцевих бюджетів та дозволить спрямувати значні кошти на вирішення поточних проблем регіону, інвестування економічних та соціальних програм розвитку області.

На кінець 2020 року слід очікувати приріст продукції промисловості на 51-58% та продукції сільського господарства – на 30-38%.

Згідно оптимістичного прогнозу частка інноваційно-активних підприємств у регіоні збільшиться на 20% пунктів, а згідно песимістичного – на 13% пунктів.

Підвищення життєздатності економіки області приведе до підвищення добробуту та досягнення нової якості життя населення. За період реалізації Стратегії передбачається збільшення обсягу реалізації послуг населенню на 52-59% та зростання середньомісячної заробітної плати на 48-56% (відповідно за песимістичним та оптимістичним прогнозом).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Закон України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України» № 1602-III від 23.03.2000.
2. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» № 586-XIV від 09.04.1999 // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1999, N 20-21, ст.190.
3. Закон України «Про стимулювання розвитку регіонів» № 2850-IV від 08.09.2005.
4. Закон України «Про державні цільові програми» № 1621-IV від 18 березня 2004 року.
5. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21.05.1997 № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 24, ст.170.
6. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2015 року» № 1001 від 21 липня 2006 року.
7. Постанова Кабінету Міністрів України «Про розробку прогнозних та програмних документів економічного та соціального розвитку і складання проекту державного бюджету» № 621 від 26 квітня 2003 року.
8. Постанова КМУ від 3 липня 2006 р. № 916 «Про внесення змін до Порядку проведення моніторингу результатів діяльності Кабінету Міністрів України та Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.management.com.ua>.
9. Наказ Міністерства економіки та з питань європейської інтеграції «Про затвердження методичних рекомендацій щодо формування регіональних стратегій розвитку» №224 від 29 липня 2002 року.

-
10. Розпорядження голови обласної державної адміністрації «Про затвердження плану заходів із виконання Програми соціально-економічного та культурного розвитку Одеської області на 2011р» №214/А-2011 від 29 березня 2011 року.
  11. Паспорт області // Офіційна сторінка головного управління економіки Одеської обласної державної адміністрації // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://gue.odessa.gov.ua/Main.aspx?sect=News>.
  12. Програма розвитку промисловості Одеської області на 2011-2014 роки від 30.12.2010 р. №48-VI.
  13. Стратегія економічного та соціального розвитку Одеської області на період до 2015 року.
  14. Ансофф И. Стратегическое управление / [под ред. Л. И. Евенко]; пер. с англ. – М.: Экономика, 2001. – 436 с.
  15. Винницький Б. Моніторинг та оцінювання стратегій і програм регіонального розвитку в Україні / Б. Винницький. М. Лендєсл. Ю. Ратейчак. – К.: В-во «К.І.С.», 2007. – 120 с.
  16. Гайдук В. А. Конкурентоздатність в умовах сучасного ринку / В. А. Гайдук // Економіка та держава: Міжнародний науково-практичний журнал. – 2007. – № 2. – С. 16–17.
  17. Державне регулювання економіки: Підручник / За ред. д. е. н., проф., акад. АН вищої школи України І. Р. Михасюка. – ЛНУ ім. І. Франка. Друге вид., випр. і доп. – К.: Атака, Ельга-Н, 2000. – 592 с.
  18. Ковтун О. І. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – Львів: Новий Світ-2000, 2006. – 432 с.
  19. Консорціум Grontmij/Carl Bro A/S (Данія), Icon-Institute (Німеччина) та Niras AB (Швеція). Підтримка сталого регіонального розвитку в Україні, 2010.

-
20. Крайник О. П. Актуальні проблеми розвитку регіону/ галузі: [навч. посіб.] / О. П. Крайник, І. О. Дробот. – Х.: Вид-во ХарРІНДУ «Магістр», 2004. – 144 с.
  21. Одеський регіон: природа, населення, господарство // За заг. ред. проф. О.Г. Топчієва. – Одеса: «Астропринт», 2003г. – 182с.
  22. Пушкар З., Пушкар Б. Стратегічне планування регіонального розвитку /З. Пушкар, Б. Пушкар // Українська наука: минуле, сучасне, майбутнє. - Випуск 13., 2007. - С. 14- 19.
  23. Серебрякова Л. А. Роль стратегического планирования в новой концепции региональной политики / Л. А. Серебрякова // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 5. – С. 28–35.
  24. Статистичний щорічник Одеської області за 2010 рік.
  25. Стеценко Т. О. Аналіз регіональної економіки: [навч. посіб.] / Т. О. Стеценко. – К.: КНЕУ, 2002. – 116 с.
  26. Стратегия экономического и социального развития Украины (2004–2015 годы) «По пути европейской интеграции» / Авт. кол. А.С. Гальчинский, В. М. Геец и др. / Нац. Ин-т стратег. исследований. Ин-т экон. прогнозирования НАН Украины, М-во экономики Украины. – К: ИВЦ Госкомстата Украины, 2004. – 416 с.
  27. Сухарев О. С. Институциональная теория и экономическая политика: К новой теории передаточного механизма в макроэкономике. [Кн. II] / О. С. Сухарев. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2007. – 804 с.
  28. Тараненко И. В. Оценка социально-экономического потенциала регионов как основа формирования стратегии конкурентоспособности национальной экономики / И. В. Тараненко // Сборник научных трудов СевКавГТУ. Серия «Экономика». – 2007. – № 5. – С. 35–45.

-
29. Топчієв О.Г. Планування територій у контексті сталого розвитку регіонів //Регіональні проблеми України географічний аналіз та пошук шляхів вирішення. Зб. наук. праць. - Херсон: ПП Вишемирський, 2005. - С.3-11.
  30. Туристичний сайт Одеської області // Туристичний потенціал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://touregion.od.ua/?category=26>.
  31. Харченко. К. В. Муниципальное стратегическое планирование: от теории к технологии = Учеб. пособие. — Белгород: Обл. типография, 2009. — 304 с.
  32. Хомич Л.В. Стратегія регіонального розвитку і планування території // Л.В. Хомич / Стратегічні пріоритети. - №4 (5), 2007 р. - с. 142-149.
  33. Чистов С. М. Державне регулювання економіки: Навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. – Київ: КНЕУ, 2002.– 208 с.
  34. Чухно А. Актуальные проблемы стратегии экономического и социального развития на современном этапе / А. Чухно // Экономика Украины. – 2004. – № 4. – С.15–23.
  35. Швайка Л. А. Державне регулювання економіки: Навч. посіб. – К.: Знання, 2006. – 435 с.
  36. Шершньова З. Є. Стратегічне управління: [навч.-метод. посіб.] / З. Є. Шершньова, С. В. Оборська, Ю. М. Ратушний. – К.: КНЕУ, 2001. – 232 с.